

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ У СФЕРІ
ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ**

Студента 2 курсу, 12м групи
спеціальності 293 «Міжнародне право»,
спеціалізації «Міжнародне право»

Мадюдя Юлія Дмитрівна

Науковий керівник
к.ю.н., доцент

Галай Вікторія Олександрівна

Керівник освітньої програми
д.ю.н., доцент

Дешко Людмила Миколаївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	10
1.1. Поняття та характеристика міжнародної конкуренції.....	10
1.2. Правові засади регулювання міжнародної конкуренції.....	18
1.3. Територіальна сфера застосування національних законів про захист конкуренції.....	31
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ	37
2.1. Застосування двосторонніх угод в сфері захисту конкуренції як форми міжнародного співробітництва держав.....	37
2.2. Правове регулювання захисту конкуренції в Угодах про вільну торгівлю, митні союзи і загальні ринки.....	43
2.3. Рекомендації міжнародних організацій в сфері захисту конкуренції.....	50
2.4. Міжнародне співробітництво держав з питань захисту конкуренції відповідно до положень угоди Світової Організації Торгівлі (WTO).....	57
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВІ ФОРМИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ	62
3.1. Правові засади участі України в міжнародному співробітництві у сфері захисту конкуренції.....	62
3.2. Шляхи удосконалення нормативно-правової бази України з питань захисту конкуренції та умови її наближення до права ЄС.....	70
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний розвиток світової економіки характеризується стрімким розвитком науково-технічного прогресу у тісному взаємозв'язку з бізнес-середовищем та як наслідок глобалізацією ринків. За таких умов розвиток бізнесу набуває нового колориту щодо методик та способів завойовування ринків, що часто призводить до порушення засад справедливої конкуренції. Відтак, спостерігається сплеск інтересу держав до антимонопольної політики, який знову ж набуває своїх нових особливостей в цілях забезпечення захисту конкуренції з урахуванням сучасних тенденцій розвитку бізнес-середовища.

Тож, забезпечення принципу захисту конкуренції на глобальному ринку може бути забезпечено лише за умови ефективної боротьби з такими антиконкурентними практиками як антиконкурентні дії, які часто мають форму утворення підприємницьких змов, картелів, зловживання домінуючим становищем або й навіть неправомірних форм державної підтримки окремих суб'єктів чи сфер бізнесу.

Таким чином, правові інструменти щодо забезпечення не викривлених конкурентних відносин набувають актуального значення для регулювання бізнес-середовища у глобальному міждержавному аспекті. Оскільки, з одного боку, глобалізаційні процеси у бізнесі сприяють зниженню вартості товарів і послуг, прискоренню розвитку технологій, інвестуванню в економіку держав, що розвиваються. Проте, з іншого боку, означені процеси можуть бути причиною утворення серйозних монопольних структур, які можуть займати домінуюче становище в окремих сферах світового господарства, встановлюючи свої ринкові закони, правила «гри», свої тенденції розвитку підконтрольних сфер економічного, наукового, суспільного життя. Іншими словами зловживати своїм таким становищем. Тому важливо, щоб процес означених економічних перетворень відбувався відповідно до міжнародного права. Оскільки, завданням міжнародного права є регулювання усунення перешкод на шляху міжнародної торгівлі, що створює належні умови для розвитку такої торгівлі, а

з іншою боку право повинно захищати громадян та підприємців, від неправомірних конкурентних дій.

Також слід зазначити, що розбудова ефективної системи правового захисту конкуренції в Україні передбачає її гармонізацію з світовим досвідом. У зв'язку із цим важливим напрямом діяльності Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) є міжнародне співробітництво як із відповідними міжнародними організаціями, так і конкурентними органами зарубіжних країн. В останні роки ця діяльність зазнала значної активізації. Головним чином, це пов'язано з ратифікацією 16.09.2014 року Угоди про асоціацію України з Європейським союзом (далі – ЄС), включаючи створення поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі.

Виходячи з означеного, постає актуальним питання проведення комплексного аналізу специфіки здійснення контролю за дотриманням конкурентного законодавства, зокрема, особливостей міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції.

Отже, усе вище наведене дає підстави констатувати значну актуальність та потребу теоретико-концептуального осмислення національних та наднаціональних норм, що визначають порядок та особливості міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції. Які динамічно розвиваються на міжнародній арені і активно впливають на різні юрисдикції, зокрема на Україну. Таке осмислення стає важливим завданням науки міжнародного права, вирішення якого матиме важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Також, враховуючи означене можна стверджувати, що аналіз правових засад захисту конкуренції, а особливо питань міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції, створить передумови щодо якісного удосконалення організаційно-правового забезпечення розвитку бізнесу в Україні та повноцінне влиття української держави в сферу міжнародно-правового співробітництва держав щодо захисту конкуренції.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Дослідження питань міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції завжди знаходяться в полі зору значного кола юристів, науковців, фахівців у сфері міжнародних відносин. З поміж таких праць можна виділити наукові здобутки таких провідних вчених як: М. Портера, І. Ансоффа, А. Кузнецова, І. Спиридонова, Ч. Гілла, К. Конрада, Р. Фатхутдінова, Г. Азоєва Д. Рікардо, Н. Ячеїстова, А. Сміта, Й. Шумпетера, Дж. Майера, О. Кузьміна, І. Должанського, Н. Горбаль, А. Румянцева, Л. Антонюка, І. Піддубного, та інших. Проте, у своїх працях науковці зосереджували увагу вивченню окремих аспектів розвитку права конкуренції, автори не ставили за мету здійснення комплексного дослідження міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції.

Таким чином, в сучасній міжнародно-правовій науці проблеми правового регулювання міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції не отримали достатнього наукового опрацювання.

Також, при проведенні даного дослідження важливе значення мало вивчення та використання міжнародних договорів та практики вирішення неправомірних дій суб'єктами правовідносин в сфері конкуренції.

Отже, віддаючи належне науковим розробкам, проблеми правових засад міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції не можна вважати повністю вивченими та остаточно вирішеними. Особливо в аспекті розвитку конкурентного права України та її участі в означеній сфері міжнародного співробітництва. Що є особливо важливим в умовах інтеграції України до європейського бізнес-середовища. Тож, вищенаведене і зумовило актуальність обраної теми і напрямків дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є проведення комплексного та системного аналізу механізмів міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції, визначити правові інструменти регулювання антиконкурентної поведінки суб'єктів господарювання на міжнародному ринку, порядок контролю за концентраціями

та надання державної допомоги, встановлення закономірностей розвитку такого регулювання й особливостей впливу наднаціональних норм на правопорядки інших держав, зокрема, на Україну.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі **завдання**:

Завдання дослідження полягає в:

- розкрити поняття міжнародної конкуренції та визначити її характерні особливості;
- визначити основні принципи та правові засади регулювання міжнародної конкуренції;
- розкрити роль міжнародно-правового співробітництва держав у регулюванні конкуренції на міжнародних ринках та особливості застосування національних законів про захист конкуренції в умовах такого співробітництва;
- дослідити та показати значення двосторонніх угод щодо застосування законодавства в галузі міжнародної конкуренції;
- проаналізувати та охарактеризувати положення щодо конкуренції в Угодах про вільну торгівлю, митні союзи і загальні ринки;
- дослідити та охарактеризувати рекомендації міжнародних організацій в сфері захисту конкуренції;
- проаналізувати положення про конкуренцію і угоди СОТ;
- визначити механізми правового регулювання державного втручання в ринкові процеси у формі державної допомоги, дослідити особливості регулювання цієї сфери на міжнародних ринках;
- простежити сучасні тенденції розвитку та вдосконалення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції;
- визначити форми участі України в міжнародно-правовому співробітництві в сфері конкуренції, виділити засади договірної та інституційної співпраці та встановити їхній вплив на розбудову правової системи України;

- сформулювати рекомендації з вдосконалення чинного законодавства України в сфері регулювання конкуренції та розвитку міжнародного співробітництва в цій сфері;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із здійсненням міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції.

Предметом дослідження є організаційно-правове забезпечення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень: системно-логічний підхід для дослідження поняття та характеристики міжнародної конкуренції (п. 1.1.); метод аналізу й синтезу та теоретичного узагальнення при визначенні наукових підходів до розуміння сутності, ролі та місця міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції (п. 1.2., 1.3., 2.1.); факторний аналіз для визначення чинників впливу на побудову міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції (п. 2.2., 2.3., 2.4.); системно-структурний аналіз при дослідженні механізму забезпечення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції (п. 1.2., 2.1., 2.3., 2.4., 3.1.); процесний підхід для дослідження процесу забезпечення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції (п. 2.3, 3.1); метод систематизації та причинно-наслідковий аналіз при визначенні складових елементів механізму забезпечення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції (п. 2.1–3.2); методи систематизації та узагальнення для визначення можливостей забезпечення належних умов розвитку міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях (п. 2.1., 2.2., 3.2.); метод моделювання при розробці моделі забезпечення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції (п.3.1.-3.2.).

Наукова новизна дослідження полягає в детальному аналізі проблем та новітніх тенденцій розвитку правового порядку конкуренції виходячи із видозміни правотворчої та правозастосовної практики інститутів Євросоюзу та їхнього впливу на регулювання конкуренції за межами ЄС, в тому числі на Україну. У кваліфікаційній роботі сформульовано нові положення та висновки, що є особистим внеском автора в дослідженні наукової проблеми. У даній роботі було встановлено, що правовий порядок конкуренції являє собою системний комплекс принципів, механізмів та інструментів регулювання відносин між учасниками ринку. Також, вперше було обґрунтовано взаємозв'язок правового регулювання конкуренції із механізмами забезпечення основних свобод внутрішнього ринку ЄС. Доведено, що механізми забезпечення вільного руху товарів ЄС слід розглядати в світлі дотримання правил конкуренції ЄС підприємствами. У даному дослідженні було запропоновано виділити режими антиконкурентної поведінки на ринку, що являють собою сукупність наднаціональних засобів правового регулювання діянь суб'єктів, які забезпечуються через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів і типів правового регулювання. Також автором було встановлено тенденцію до розширення в правовому порядку ЄС поняття «зловживання домінуючим становищем», що пов'язано із постійною динамікою системи торговельних відносин на ринку та виявлено особливості становлення та розвитку правового регулювання державної допомоги в ЄС. Також наведено шляхи удосконалення національного законодавства України в сфері захисту економічної конкуренції.

Теоретична основа дослідження базується на наукових здобутках зарубіжних та українських учених, міжнародних угодах, чинних законах та підзаконних нормативно-правових актах, висновках міжнародних організацій та аналітичних матеріалах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в законотворчій діяльності при усуненні наявних прогалин

правового регулювання конкуренції у світлі наближення законодавства України до сформованого міжнародного права. Результати та висновки, представлені в цьому дослідженні, може бути використано в правозастосовній діяльності, особливо в практиці АМКУ.

Отримані в роботі результати можуть бути використані при підготовці до лекційних та семінарських занять для студентів спеціальностей права, економіки, або стати базою для написання окремої статті чи монографії.

Окремі положення, висновки та пропозиції, викладені у даному дослідженні, мають дискусійний характер і можуть становити основу для подальших наукових досліджень.

Структура роботи відповідає поставленій меті та дослідницьким завданням. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 100 сторінок (основний текст – 91 сторінка). Список використаних джерел – 91 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1.1. Поняття та характеристика міжнародної конкуренції

На сучасному етапі розвитку суспільства питання конкуренції на міжнародному ринку є одним з найважливіших у сфері приватноправових відносин, тому важливо розуміти що ж собою являє конкуренція. Поняття конкуренції є багатозначним і не існує єдиного універсального визначення, яке б змогло у повній мірі охарактеризувати його. Безліч вчених, науковців, юристів, фахівців у сфері міжнародних відносин дають своє визначення конкуренції. Доктор економічних наук, професор Азоев Г.Л. [1, с.208] визначає що конкуренція – це суперництво у будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими у досягненні однієї мети. На думку Петровської С. В. висвітлену в праці «Маркетингова конкурентна стратегія: сутність і підходи до класифікації» конкуренцією є боротьба між фірмами різних країн за більш вигідні умови виробництва і збуту товарів на міжнародному ринку та отримання найбільшого прибутку [2, с.89-92]. Прайснер А. в своїй праці «Збалансована система показників в маркетингу і збут» зазначає, що конкуренція - змагальність фірм, при якій самостійні дії ефективно обмежують можливості кожної із них односторонньо впливати на загальні умови обігу продукції на світовому ринку або на окремих національних чи регіональних ринках [3, с.304]. У свою чергу, Томпсон А. А. в своїй праці «Стратегічний менеджмент» дає поняття конкуренції як невід'ємній властивості ринку та одній з найбільш важливих характеристик зростаючої інтернаціоналізації господарської діяльності [4, с.411]. Цікавим є визначення вченого, заслуженого діяча науки Фатхутдінова Р. А., він визначає, що конкуренція - процес управління суб'єктами своїми конкурентними перевагами для досягнення цілей в боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних чи суб'єктивних потреб [5, с.153]. Також варто зазначити, що на думку Юданова Ф. Ю. у праці «Конкуренція: теорія та

практика» визначено, що конкуренція - це боротьба фірм за обмежений обсяг платоспроможного попиту споживачів, яка ведеться ними на доступних сегментах ринку [6, с.201].

На основі різноманітних трактувань у кожного автора формується своє бачення даного поняття, тому доцільним є формулювання власного розуміння конкуренції. Конкуренція - це вихідна категорія, що характеризує ринкову економіку. Конкуренція має прояв в економічному суперництві певних товаровиробників для задоволення своїх потреб, забезпечення найвигідніших умов виробництва, розповсюдження товарів та одержання найвищого прибутку. Таким, чином, з одного боку, конкуренція виступає механізмом регулювання пропорцій виробництва певного виду товарів, а з іншого - однією з умов функціонування ринку, наявності на ньому великої кількості незалежних виробників, покупців і продавців. Відсутність конкуренції на ринку чи втручання в ринкові конкурентні процеси монопольних утворень, що діють на ньому, чинять негативний вплив на розвитку та функціонуванні економіки. Наявність конкуренції чинить позитивний вплив на розвиток і становлення економіки, а змагальність ринкових суб'єктів проявляється у боротьбі за споживача відносно кращої якості та кількості товарів або послуг. Деякі суб'єкти ринку задля більшого прибутку та контролю над ринком хочуть обмежити чи взагалі усунути конкуренцію з ринку, узгоджуючи між собою ціни та умови виробництва товарів, або стараються досягти незалежного ринкового становища. Тому, основним завданням держави на даний час у сфері захисту конкурентних прав є недопущення таких обмежень конкуренції та сприянні її вільному розвитку.

Конкуренцією можна вважати боротьбу між виробниками за кращі показники продажу виробів та послуг споживачам, тому на ринку відбувається постійна боротьба між виробниками за споживача, який в даному випадку виступає засобом, а не метою у конкурентній боротьбі. Мета виробників та постачальників полягає у отриманні максимальних прибутків. З цією метою конкуренти стараються покращити якість продукції, збільшити асортимент, а

також використовують інші засоби для збільшення кількості споживачів. Виходячи з вищенаведеного, однією з цілей конкурентного права є захист споживачів від виробників чи постачальників, які діють нечесно обмежуючи конкуренцію на ринку. Іншою, не менш важливою ціллю конкурентного права є регулювання поведінки конкуруючих суб'єктів господарювання, сприяння добросовісної конкуренції. Перевага одного суб'єкта над іншим повинна доводитись кращою якістю товарів чи послуг, а не шляхом обмеження конкуренції чи домовленості на ринку, а це у свою чергу буде сприяти кращому забезпеченню ринку товарами чи послугами.

Конкуренцію розглядають у широкому та вузькому аспекті. В широкому сенсі вона має такі ознаки:

- 1) являється регулятором цін на ринку;
- 2) є процесом змагальності між суб'єктами господарювання на ринку із залученням різних методів впливу як добросовісних так і недобросовісних, а в окремих випадках незаконних;
- 3) є правомірною поведінкою суб'єктів на ринку, які діють з метою отримання вигідних умов виробництва та збуту товарів.

Дані ознаки стали об'єктом досліджень різних теоретиків, які обґрунтовували, правомірність чи неправомірність конкуренції.

Розглядаючи конкуренцію у вузькому сенсі можна сказати, що вона являє собою саме ті форми змагальності, які обумовлені в законодавстві. Це означає, що конкурентна боротьба між суб'єктами обмежена нормами права. Російський юрист, професор Г. Ф. Шершеневич у своїх працях зазначав, що «суперництво допускає вільний вибір засобів боротьби в тих межах, які ставляться перед тими, хто бореться, законом», цими словами він хотів сказати, що конкуренція як спосіб господарювання являє собою систему дій суб'єктів на ринку [7, с.348] .

Варто зазначити, що конкурентна боротьба встановлюється нормами національного законодавства держав, а також міжнародно-правовими нормами. Широке розуміння конкуренції є міждисциплінарним й охоплює в собі і

економічні, і соціальні, і правові начала, а вузьке поняття конкуренції є більш формалізованим, тому і стає об'єктом данного дослідження.

Як уже було зазначено, конкуренція є важливою на ринку і чинить на нього позитивний вплив. У свою чергу вона містить перелік умов для виникнення та існування. Такими умовами є :

- свобода вибору господарської діяльності;
- вільний доступ суб'єктів до ринку і вихід з нього;
- наявність на ринку незалежних виробників та покупців;
- відсутність дій, які можуть обмежити конкуренцію (наприклад, угоди між постачальником і споживачем);
- відповідність між попитом і пропозицією на товари чи послуги представлені на ринку;
- відсутність дефіциту товарів;
- наявність у суб'єкта господарювання інформації про попит, пропозицію, норму прибутку та ціни [6, с.197].

У процесі розвитку конкуренція пройшла еволюціювала від простих до складних сучасних форм.

У сучасному світі факторами розвитку конкуренції є:

- загальноекономічні - загальний рівень і динаміка виробництва, стан ринків, наявність та структура ресурсів, стан ділової активності, розвиненість кредитно-фінансової системи;
- технологічні - галузева структура економіки, наявність в економіці технологічного лідера, рівень поширення сучасних технологій, сприйнятливність економіки до інновацій.;
- інституційно-соціальні - наявність юридичних норм економічної діяльності, ступінь втручання держави в економічні процеси, цілі державної політики, загальна і професійна культура, створення ринкових інститутів, національні традиції, менталітет і духовні цінності народу, політична, економічна і соціальна стабільність у суспільстві;

- міжнародні - ділова активність на міжнародних ринках, стабільність світової фінансової системи, дії міжнародних економічних організацій.

Конкуренція проявляється у таких формах: внутрішньогалузева, чиста, міжгалузева, монополістична, олігополістична.

Міжгалузева конкуренція - це суперництво виробників різних галузей господарства за більш прибуткове застосування капіталу. Вона здійснюється шляхом передачі капіталу з однієї галузі в іншу, з тої що приносить менший прибуток у більш прибуткову. Дана форма конкуренції сприяє формуванню пропорцій суспільного виробництва, утворенню норми прибутку, розвитку нових галузей, а також виникненню суперечності між виробниками різних галузей і виникненню економічних криз.

Внутрішньогалузева конкуренція - суперництво виробників кожної галузі за одержання прибутку. Вона сприяє зниженню затрат виробництва і збільшенню прибутку, формуванню необхідних затрат на виробництво товару, утворенню і зниженню ринкової вартості товару, розвитку науково-технічного прогресу, збільшенню обсягів виробництва і насиченню ринку товарів, диференціації товаровиробників, виникненню економічних криз.

Стосовно досконалої конкуренції до неї відносяться міжгалузева конкуренція (між виробниками різних товарів) і внутрігалузева конкуренція (між виробниками однорідної продукції). Внутрішньогалузева конкуренція сприяє зниженню витрат на виробництво і цін на товари та розвитку технічного прогресу. Міжгалузева конкуренція дозволяє знайти сферу в яку можна вкласти капітал для отримання більшого прибутку.

Ринки чистої конкуренції, олігополії, чистої монополії можна виділити по кількості виробників і покупців на ринку, типу продукції, можливості контролювати ціну, використовувати методи нецінової конкуренції, легкості входження в галузь нових фірм [2, с.78].

Досконала (чиста) конкуренція - це ситуація на ринку, коли велика кількість незалежно діючих виробників продають стандартизовану продукцію,

але ні один з них не в змозі контролювати ринкову ціну. До основних характеристик досконалої конкуренції відносять:

1. стандартизована продукція, товари однорідні з погляду потреб покупців і, відповідно, продавців;
2. вільний доступ до ринків нових продавців і можливість такого ж вільного виходу з них, вхід і вихід з галузей абсолютно вільний;
3. велику кількість покупців та продавців на ринку, кожен займає відносно малу частку ринку даних товарів;
4. наявність повної і доступної інформації для учасників обміну про ціни і їх зміни, про продавців і покупців; суб'єкти господарювання повинні мати в своєму розпорядженні однаковий об'єм інформації про ринок. Позитивними рисами конкуренції є висока якість продукції, зменшення витрат, гнучке пристосування до попиту, впровадження науково-технічного прогресу, перешкоджання підвищення цін [4, с.380].

Негативними рисами конкуренції є банкрутство суб'єктів ринкової економіки, негативний вплив на екологію, надмірна експлуатація ресурсів, криза та анархія виробництва.

Досконала конкуренція на ринку має ряд недоліків, які виражаються у довгостроковому періоді відсутності прибутку, як головного джерела науково-технічного прогресу, сприяння стандартизації і уніфікації продукції, що не відповідає вимогам, витісняється монополіями і олігополістичними структурами, не може розповсюджуватися на виробництво суспільних благ.

Олігополія - це ринок, на якому основну роль займають декілька великих фірм. Олігополія характеризує ситуацію на ринку, коли залишається мала кількість виробників, - продавців (від трьох до десяти фірм). Найбільші підприємства з тих, що залишилися отримують можливість певною мірою впливати на ринкову ціну. Важливою особливістю олігополістичного ринку є взаємозв'язок між фірмами, тобто олігополіст вимушений враховувати залежність поведінки решти фірм. За умов олігополії можливими є два види конкуренції: цінова і нецінова. Цінові методи суперництва, як правило,

відрізняються меншою ефективністю. Підприємства мають взаємозалежність між собою відносно цінової політики, якщо один з конкурентів понизив ціни, то продавці змушені теж знизити ціни, щоб не відбулося значної втрати покупців і прибутків. У даній ситуації цінові методи можуть дати лише короточасний ефект. Враховуючи те що продукцію виробляють в основному великі підприємства, витрати на виробництво за рахунок ефекту масштабу знижуються. Зміна ціни одним з конкурентів має домінуючу позицію у виробництві, оскільки визначає цінову політику в галузі, всі інші підкоряються їй. При цьому цінова конкуренція стає слабшою. Таку ситуацію називають лідерством в цінах, яке характерне для олігополії. У таких умовах можуть застосовуватись різні нецінові методи конкуренції починаючи від реклами і закінчуючи економічним шпигунством, останні, як правило, є ефективнішими, тому використовуються частіше. Олігополістичний ринок є обмежений. Для створення підприємства потрібні великі капіталовкладення, які здатні протистояти фірмам контролюючим даний ринок. При олігополістичній конкуренції фірма має можливість контролювати ціну і об'єм випуску продукції або надання послуг, їй вигідно менше проводити і більшою мірою завищити ціну.

Монополістична конкуренція - ситуація на ринку, коли велика кількість продавців продають подібні товари і хочуть додати їм унікальні якості. Монополістична конкуренція - найпоширеніший тип ринку, близький до досконалої конкуренції. Можливість контролювати ціни на ринку є дуже низькою. Основними характеристиками монополістичної конкуренції є велике кількість маленьких фірм, які проводять різну продукцію, кожна фірма випускає свій унікальний або в чомусь не схожий на інший продукт, споживач може знайти інший товар зі схожими характеристиками і надати перевагу йому [3, с.272].

Нецінова конкуренція - основний інструмент монополістичної конкуренції. Особливе значення в ній набуває реклама.

Проникнути на ринок монополістичної конкуренції неважко, для цього достатньо запропонувати товар з властивостями, які зацікавлять покупця.

Монополістична конкуренція допомагає покупцеві задовольнити потреби, активізує торгівлю і виробництво. Розрізняють цінову, нецінову і нечесну конкуренцію. Цінова конкуренція означає, що основним методом боротьби проти конкурентів є ціна і перемагає той, хто досягає вартості нижчої, ніж ринкова ціна. Тобто, це боротьба за зменшення витрат виробництва за рахунок використання досягнень науково-технічного прогресу, підвищення продуктивності живої праці, наукової організації праці тощо. Нецінова конкуренція здійснюється шляхом підвищення якості продукції, за рахунок реклами, безплатних консультацій щодо використання товару, надання гарантій на товар та запасних частин. Нечесна конкуренція - це діяльність господарського суб'єкта, що має за мету одержання комерційної вигоди і забезпечення панування на ринку шляхом обману споживача, партнерів, інших господарських суб'єктів і державних органів. Основними способами даного виду конкуренції є: використання товарного чи фірмового найменування без дозволу господарського суб'єкта, на ім'я якого вони зареєстровані; дезінформація з боку виробника споживачів і господарських суб'єктів про товар і послуги; встановлення більш високих окладів і різних пільг з метою з метою переманення провідних спеціалістів фірм-конкурентів; поширення компрометуючої інформації про товари своїх конкурентів; здійснення тиску на постачальників ресурсів і банки, щоб вони відмовляли конкурентам у постачанні сировини, матеріалів та у наданні кредитів [6, с.124].

Міжнародна конкуренція - це конкуренція національних і транснаціональних економічних суб'єктів за найвигідніші у мови виробництва і реалізації товарів та послуг на світовому ринку. включає в себе як внутрігалузеву, так і міжгалузеву форми конкуренції. Міжнародна конкуренція сприяє зниженню інтернаціональних затрат, збалансованому розвитку світового ринку, переливанню капіталу не тільки між галузями виробництва, але й між державами світової співдружності.

Міжнародна конкуренція держав являє собою конкуренцію виробників на світовому ринку та слугує фундаментом у формуванні ринкових відносин, тому у сучасному світі конкуренція являє собою найважливішу складову ринкового механізму, економічне суперництво відособлених товаровиробників за частку ринку й прибутку, форму взаємодії об'єктів ринкових відносин, а також як механізм регулювання пропорцій суспільного відтворення. Важливо розуміти, що, як правило, міжнародну конкуренцію розглядають як суперництво фірм на світовому рівні, не держав. Проте, досить часто між конкуруючими фірмами виникають конфлікти, які потребують вирішення на законодавчому рівні.

Отже, поняття «конкуренція» є комплексним та міждисциплінарним поняттям. Конкуренція є динамічним процесом, що впливає на торгівлю на ринку в межах держави і за її межами в світовому господарстві. Аналіз міждисциплінарних теорій поняття конкуренції призвів до необхідності дослідження конкуренції в широкому та вузькому аспекті. В широкому сенсі конкуренція являє собою боротьбу суб'єктів господарювання за переваги на ринку із використанням різноманітних методів. У вузькому сенсі, конкуренція являє собою саме ті форми змагальності, які обумовлені в законодавстві. Широке розуміння конкуренції є міждисциплінарним й охоплює в собі і економічні, і соціальні, і правові аспекти. Вузьке поняття конкуренції є більш формалізованим й базується на системі правил правомірної поведінки суб'єктів господарювання на ринку з метою недопущення викривлення конкуренції, тому і стає об'єктом даного дослідження.

1.2. Правові засади регулювання міжнародної конкуренції

На сучасному етапі розвитку глобальних ринків і прискорення науково-технічного прогресу, спостерігається підвищення інтересу держав до антимонопольної політики в порівнянні з тим, який відбувався в момент її зародження та становлення законодавства. До пожвавлення відносин конкуренції на світових ринках спонукає лібералізація ринків та

транскордонність правочинів, що, як наслідок, породжують нові механізми регулювання добросовісної конкуренції. Забезпечити принцип захисту конкуренції на глобальному ринку можна тільки за умови ефективної боротьби з антиконкурентними узгодженими діями або змови. Як зазначає А. С. Філіпенко [8, с.61] в процесі міжнародної координації економічної політики держав вже застосовуються не тільки тарифні інструменти, а й нетарифні обмеження, адміністративні санкції, які опосередковано впливають на структуру ринку та мають на меті регулювати поведінку суб'єктів на ринку. Я погоджуюсь з даним твердженням, що економічна глобалізація обумовлює перехід від двохсторонньої до багатосторонньої зовнішньоекономічної діяльності з метою зменшення глобалізаційних процесів.

Для регулювання світових господарських правочинів набувають актуального значення правові інструменти забезпечення конкурентних відносин. Досить актуальним питанням стає проведення повного аналізу особливостей здійснення контролю за дотриманням конкурентного законодавства в країнах Європейського Союзу відносно вчинення узгоджених дій, основною метою яких є подальшого залучення позитивного досвіду Європейського Союзу для українських реалій. Процес глобалізації економіки має негативні та позитивні сторони. Він сприяє вільному переміщенню інформації, технологій через державні кордони, зниженню цін на певні товари чи послуги, інвестуванню в економіку держав, які розвиваються і це без сумніву є позитивною стороною. Але, є і негативна сторона, оскільки процес глобалізації економіки може стати причиною появи монопольних чи олігопольних утворень, які можуть займати домінуюче становище в певних сферах світового господарства, встановлюючи свої ринкові правила або домовляючись між собою, тобто відбувається зловживання таким становищем. У одній з своїх праць Т. Удалов зазначає, що даний процес може призводити до обмеження, спотворення чи усунення конкуренції з деяких товарних ринків з усіма можливим негативними наслідками [9, с.261]. Вчений вважає, що особливо негативні від процесу глобалізації відчувають країни, в яких відсутній

правовий механізм контролю за злиттям або він є недосконалим. З цього випливає, що одним із найбільш дієвих заходів для запобігання негативних наслідків від процесу глобалізації є затвердження єдиного законодавства про захист економічної конкуренції в Європейському Союзі, тобто об'єднання в єдиний міжнародний акт національні законів, які регулюють діяльність міжнародних підприємств.

На теперішній час міжнародно-правові механізми регулювання конкуренції на глобальному світовому ринку є недостатньо розробленими і це є основним недоліком у процесі швидкого розвитку міжнародної торгівлі. У зв'язку з глобалізацією міжнародної торгівлі як природного економічного явища, потрібно, щоб цей процес відбувався згідно з певними правилами міжнародного права. Одним із основних завдань міжнародного права є позбавлення перешкод у міжнародній торгівлі для її розвитку. Також, міжнародне право повинно захищати підприємців, від негативних наслідків глобалізації торгівлі. Рональд Коуза, лауреат Нобелівської премії в сфері економіки визначав, що «функціонування ринків вимагає створення правових норм, які регулюють права та обов'язки тих, хто виконує угоди. Для розуміння всіх вигод торгівлі повинні існувати юридична система та юридичний порядок» [10, с.10].

Усунення бар'єрів торгівлі та лібералізація торгівлі, введені державами, є основною ціллю міжнародних торгівельних угод двосторонніх чи багатосторонніх. Варто зазначити, що процес дерегуляції торгівлі та процес лібералізації торгівлі це різні поняття. Основною метою дерегуляції є обмеження ролі державного втручання, а лібералізації - створення недискриміційного торговельного режиму із дотриманням конкурентного середовища.

На сьогоднішній день процес дерегулювання не спостерігається в політиці конкуренції різних державах світу, чого не можна сказати про процес лібералізації. Він сприяє посиленню внутрішньої і зовнішньої конкуренції. Регулювання процесів лібералізації повинно створювати ефективно

конкурентне середовище для реалізації відповідних торговельних режимів. Угоди, присвячені питанням конкуренції, уклалися у багатьох інтеграційних організацій. Прикладом в Європейському Союзі може слугувати Римський договір у якому була глава «Правила конкуренції» (статті 85-94), яка трансформувалася у всіх редакціях установчих договорів і має важливе значення у сучасний період в Лісабонському договорі про функціонування Європейського Союзу. В Угоді про заснування НАФТА в окремій главі 15 «Конкурентна політика, монополії і державні підприємства» наведені норми, які стосуються заборони зловживанням своїм становищем на території іншої країни, а також мають ряд заборон про створення державних підприємств для монополій, яким передаються владні повноваження. На території СНД в 1993 році був прийнятий Міжурядовий договір про проведення узгодженої антимонопольної політики, у 2000 році він був прийнятий в оновленій редакції з доповненням «Положенням про взаємодію» [11]. В даний час багато країн СНД, Америки, Західної Європи, включаючи Азію, Росію, Балтику, Східну Європу, прийняли спеціальні закони в галузі захисту конкуренції: Закон про конкуренцію (Бельгія, Албанія, Азербайджан, Франція, Малайзія, Нідерланди, Угорщина та ін), антитрестівський закон (Чилі, Бразилія), Федеральний закон про картелі та інші обмеження конкуренції (Швейцарія), Закон про скасування обмежень конкуренції (Німеччина) та ін. Варто зазначити, що деякі країни прийняли відразу декілька законів. Таким чином, в Великобританії діє Закон про монополії і контроль за діями, а також Закон про конкуренцію, Закон про злиття і монополії, у Кореї – Закон про справедливу торгівлю, Закон про монопольне регулювання та ринкової торгівлі, у Фінляндії – Закон кінцевого конкурентного впливу, Закон про обмеження і конкуренцію, тощо. В умовах глобалізованої торгівлі спостерігається конвергенція національних правових конкурентних середовищ за допомогою укладання міжнародних угод та включення до них спеціальних «клаузул» щодо регулювання конкуренції. Глобалізація конкурентного права є новим явищем в міжнародно-правовій практиці, чого не можна сказати про традиційні дипломатичні платформи для

заснування міжнародної структури з питань конкуренції. Вони мають набагато довшу історію. У 1947 році відбувся форум щодо створення Міжнародної організації торгівлі, де звучали заклики для затвердження міжнародних правил щодо регулювання конкуренції. Своїм змістом проект статуту Міжнародної організації торгівлі виходив за межі проблем світової торгівлі, включаючи правила найму на роботу, угоди з окремих видів товарів, обмежувальної торговельної практики, міжнародних інвестицій та торгівлі послугами.

Усі спроби інтернаціоналізації правил конкуренції проводились під наглядом Економічної і Соціальної ради Організації Об'єднаних Націй у 1950-х роках через добровільне прийняття Комплексу узгоджених принципів і правил для контролю за обмежувальною діловою практикою Генеральної Асамблеєю ООН, але у 1980 році ця ідея не мала успіху. Також, однією із спроб інтернаціоналізації правил конкуренції було створення Робочої групи щодо взаємодії конкуренції та торгівлі Дохійською міністерською Декларацією в 2001 році, але все ж у 2004 році стало зрозуміло, що дана спроба так і не увінчалась успіхом.[10, с.13]

Антимонопольна політика є дуже важливою в діяльності великих міжнародних економічних організацій. Організація економічного співробітництва та розвитку для цілей гармонізації проведеної політики прийняла безліч актів рекомендаційного характеру протягом 1979 - 2005 рр., а вже в кінці 1990-х років антимонопольна політика стала елементом міжнародних економічних відносин *de facto*, про що свідчить укладення двосторонніх угод про кооперацію з метою захисту конкуренції. Дані угоди є важливими, оскільки вони не тільки фіксують загальні принципи, а також спрямовані на вирішення безлічі практичних питань. Велика кількість угод на теперішній час укладені розвиненими країнами серед яких особливого значення набули угоди: угоду між Японією та США (1999 рік); між ЄС та США про застосування конкурентного законодавства (підписання 1991 рік; набула чинності в 1995 році); угоду між Японією та ЄС (2003 рік). Найбільшою кількістю міжнародних двосторонніх угод володіють США: з Мексикою 2000

року, з Бразилією 1999 року, з ФРН 1976 року, з Ізраїлем 1999 року, з Австралією 1982 та 1999 років, з Канадою 1995 та 2004 років, з Канадою та Японією 2005 року. Всі вони містять окремі положення щодо правил конкуренції між сторонами. Поява цих угод була обумовлена протиріччями, зумовленими формуванням глобальних ринків. У доктрині є різні підходи до вирішення проблеми правового регулювання конкурентної політики на глобальному рівні. У працях Е. Фокса, вихід з вирішення даної проблеми полягає в тому, щоб держави прийняли власні законодавчі інструменти з метою втілення принципу екстериторіальної дії права конкуренції [12]. У свою чергу, К. Меесен вважає, що потрібно доповнити національний рівень регулювання конкуренції існуванням наднаціональних інститутів, або навіть судом [13]. Правова система ЄС створила безліч правових норм наднаціонального регулювання конкуренції, основні владні повноваження були надані Комісії ЄС. Я вважаю, що цей підхід є найбільш правильним, це підтверджується ефективністю антимонопольної політики Євросоюзу. В. Фікенстерном було сформульовано ще один підхід який полягає в тому, щоб національні правові механізми були доповнені механізмами співпраці в рамках діючих універсальних міжнародних організацій, як то в рамках ООН або СОТ [14, с.296]. Реалізовується цей підхід не тільки в ЄС, а й в світовій практиці, зокрема в рамках Міжнародної мережі з питань конкуренції засобами «м'якого» права, тому що запровадити «жорсткі» міжнародно-правові норми великі держави світу на даний час не можуть з різних політико-економічних поглядів.

Міжнародне право може вплинути на регулювання національної конкуренції незважаючи на те, чи воно має транскордонний вимір. Той факт, що міжнародне право встановлює зобов'язання стосовно прийняття національних законів про конкуренцію є першим проявом такого впливу, а щодо другого способу впливу, то ним є зобов'язувати узгодити національне регулювання шляхом гармонізації норм конкуренції або можливість встановлювати міжнародні стандарти для національного конкурентного права.

Існують різні методи гармонізації права та їх правової основи. Гармонізація може виникати добровільно або спонтанно, на підставі договірних зобов'язань, що випливають з міжнародної угоди або на основі рекомендації організації, членом якої є держава. У добровільній та спонтанній гармонізації є відсутнім міжнародно-правове зобов'язання, тому у разі уніфікації в рамках рекомендацій цей процес можна охарактеризувати як гармонізацію «м'якого права». Ще одним способом до гармонізації права є гармонізація, яка базується на співпраці та взаємних консультаціях без додаткового створення установ та інституцій [10, с.16].

Варто виділити чотири основні тенденції, які спостерігаються в світі щодо розвитку антимонопольної політики. Першою тенденцією є поширення антимонопольної політики на міжнародному або децентралізованому рівні. В рамках першої тенденції відбулась важлива для міжнародних економічних відносин подія – було створено міжнародну організацію «Міжнародна мережа з питань конкуренції» (ММК). Вона була створена в 2001 році державними органами країн, які були розвинені і тих, що відповідають за захист конкуренції. Метою створення було підвищення ефективності співпраці стосовно покращення антимоно-польного регулювання. В Міжнародну мережу з питань конкуренції входять приблизно 100 органів влади з 80 країн. Основними завданнями організації є посилення кооперації, забезпечення антимонопольних органів регулярними контактами в неформальній формі та конвергенція проведеної політики. Головною метою ММК є зміцнення співробітництва, а також зближення правозастосовчої діяльності конкурентних відомств, які входять до складу ММК. На данному етапі розвитку конкурентних відносин це єдиний міжнародний орган, який займається питаннями правозастосування антимонопольного законодавства. Членство в Міжнародній мережі з питань конкуренції є відкритим і добровільним для будь-якого відомства, що відповідає за конкуренцію. На практиці можна побачити, що відмінності у національному конкурентному праві держав часто призводять до труднощів під час розгляду схожих питань, тому потрібно уніфікувати

законодавство в сфері конкуренції. Функціонування даної мережевої організації в перспективі дозволить подолати відсутність наднаціонального регулювання.

Другою є тенденція посилення національних норм щодо погодженої практики на вертикальному рівні серед конкурентів, та яка власне і є джерелом порушення добросовісної конкуренції на міжнародному ринку. Дана тенденція розвитку антимонопольної політики є своєрідним поступовим процесом, який посилює національні норми щодо картелів. Ця тенденція була зумовлена після прийняття в 2004 році Радою ОЕСР Рекомендацій щодо ефективних дій проти «злісних» картелів (Recommendation on Effective Action against Hard Core Cartels – С (98)). У цьому документі містились положення для посилення санкцій до картелів, визначення перешкод, які є в законодавстві та посилення кооперації між відомствами країн-членів організації. Протягом останніх декількох років картелі були основним питанням на всіх міжнародних форумах, які стосуються питань конкуренції. Введення програм звільнення від покарання для компаній, які дають свідчення в суді та посилення штрафів є основними механізмами, що набувають поширення. Визначення узгоджених дій також змінюються і це дозволяє трактувати їх як «паралельну поведінку», тому що, як правило, письмових угод учасники картелю не укладають. Дана тенденція буде мати продовження в сфері контролю над злиттями, так як в 2005 році Рада ОЕСР затвердила Рекомендації з контролю над злиттями (Recommendation of the Council on Merger Review – С (2005) 34). Варто очікувати, що в найближчий час гармонізації політик та питання контролю економічної концентрації буде розглядатись як важливе питання основних країн світу [10, с.23].

Третьою є тенденція, яка вказує на напрям введення на законодавчому рівні обмежень для держав стосовно надання пільг, а власне вказує на те, що відбувається обмеження державної діяльності. Третя тенденція розвитку антимонопольної політики зводиться в основному до контролю над державною допомогою, що є нехарактерним для антимонопольних органів. Така політика вперше набула свого поширення в ЄС і раніше не була розповсюдженою за його межами. Сьогодні можна побачити поширення даної тенденції і за межами ЄС

це було зумовлено, тим, що експерти ЮНКТАД у 2004 році запропонували «Модельний закон про конкуренцію», в якому в розділі VII «Відносини між органом регулювання конкуренції та іншими урядовими органами, включаючи галузевих регуляторів» було зазначено, що: «... регулювання інших органів влади, в т.ч. регіональних, особливо у сфері природних монополій підлягає попередньому узгодженню з антимонопольним органом, – тому що воно може обмежувати економічну свободу, створювати переваги для окремих фірм, обмежувати конкуренцію. Бар'єри для конкуренції, зумовлені адміністративним регулюванням повинні оцінюватися антимонопольним органом з точки зору загальних економічних перспектив...». Варто зазначити, що у коментарях до цієї норми міститься пояснення, що в основному мова йде про пільги та субсидії. В рамках ЄС Комісія наділена повноваженнями здійснювати моніторинг за наданням державних і регіональних субсидій держав-членів. ЮНКТАД рекомендує транспозитувати цей досвід доцільно в політику інших держав.

Четвертою тенденцією розвитку антимонопольної політики є процес консолідації всіх інституційних механізмів з метою захисту конкуренції. Вона полягає в тому, що політика конкуренції розглядається з погляду щодо захисту прав людини на добросовісну конкуренцію на ринку. Принцип добросовісної конкуренції слугує одним із стрижнів забезпечення функціонування лібералізації торгівлі та забезпечення функціонування свобод внутрішнього ринку.

Право на добросовісну конкуренцію варто розглядати з погляду на принципи права ЄС, які сформульовані в установчих договорах. В теорії права ЄС є спеціальні та загальні принципи, які є джерелами права [15, с.59]. Вони стосуються діяльності ЄС в окремих сферах. Наприклад, в економічній сфері це принцип поваги до діяльності служб загально-економічного розвитку (ст. 14 ДФЄС), захист прав споживачів (ст. 12 ДФЄС), принцип боротьби з дискримінацією (ст. 10 ДФЄС). В преамбулі Хартії про основні права ЄС зазначено права, що впливають, із загальних конституційних традицій і

міжнародних зобов'язань держав-членів і з Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, із соціальних хартій, прийнятих Союзом та Радою Європи, а також із судової практики Суду Європейського союзу та Європейського суду з прав людини. Головним для розвитку європейської інтеграції є принцип захисту ринкової економіки. Його метою є ефективне функціонування внутрішнього ринку. Право на добросовісну конкуренцію має як економічний, так і соціальний аспект і ним користуються суб'єкти господарювання. Відповідно до вищенаведеного, впливають основні заборони їх антимонопольної поведінки, що наведені у ст. 101 та 102 ДФЄС. Правом на добросовісну конкуренцію наділені також держави, які в своєму правовому регулюванні не надають неправомірних переваг іншим виробництвам чи суб'єктам, що загрожують викривленню конкуренції. Дані дії держав-членів протирічать із внутрішнім ринком відповідно до ст. 107 ДФЄС. Соціальний аспект права на добросовісну конкуренцію відображається в праві споживачів отримувати справедливі вигоди на внутрішньому ринку шляхом перебування у рівних умовах доступу до ринку товарів та/чи послуг. Для функціонування добросовісної конкуренції суб'єкти господарської діяльності мають здійснювати тільки правомірні дії для залучення споживачів. У свою чергу споживачі мають право отримувати вигоду від добросовісної конкурентної боротьби. Даний підхід був підтриманий судом. У справі GlaxoSmithKline [16] суд ЄС прийняв рішення і зазначив, що метою ст. 101 (п. 1) ДФЄС є запобігання підприємств від дій, які б знижували добробут кінцевого споживача. Ще одним яскравим прикладом є справа Menarini [17], де Європейський суд з прав людини і Суд ЄС [18] підтвердили, що вони є єдиною інституційною основою для застосування законодавства про конкуренцію. Поєднання різних інституційних структур є хорошою основою, яка може забезпечувати правомірний захист основних прав осіб. Важливим також є факт, що тенденція до «соціалізації» політики конкуренції має прояв в зближенні двох різних систем регулювання конкуренції таких як європейська та американська. За словами І. В. Бураковського, за останні 5-10 років в обох

системах конкурентного регулювання відбуваються зміни, які можна дуже обережно назвати такими, що зближують США та Європейському Союзу у цій сфері [19, с.40]. Я вважаю, що з цим можна погодитись, оскільки у сучасному світі з розвитком ринку і його поступовим збільшенням виникла гостра потреба універсального для всіх країн законодавства, яке б регулювало міжнародну конкуренцію. Таке зближення двох конкурентних політик є необхідним в сучасних умовах глобалізації ринку для зменшення бар'єрів на шляху руху основних факторів виробництва як у світовому масштабі в межах домовленостей ГАТТ/СОТ, так і на рівні ЄС та США.

Доцільно зазначити, міжнародну конкуренцію необхідно тримати під контролем з боку урядів держав, задля уникнення антиконкурентних дій, компаніями з великими фінансовими та матеріальними ресурсами.

Конкуренція як засіб успішного функціонування ринкової економіки в усіх своїх конкретних проявах спирається на об'єктивні процеси й закономірності, не вступає в суперечності з основними тенденціями прогресу продуктивних сил. Конкуренція - економічний процес взаємодії, взаємозв'язку і боротьби між підприємствами, що виступають на ринку з метою забезпечення кращих можливостей збуту своєї продукції, задоволення різноманітних потреб покупців і одержання найбільшого прибутку. [20].

Політика Європейського Союзу у сфері захисту міжнародної конкуренції здійснюється зі значною кількістю обмежень, таких як заборона картелів та узгоджених дій, антиконкурентних злиттів, зловживання домінуючим становищем на ринку.

У ст.101, 102 Договору про функціонування Європейського Союзу [21] закріплені основні принципи Європейського Союзу щодо забезпечення справедливої конкуренції. Так, у ст.101 зазначається про заборону будь-яких домовленостей чи рішень суб'єктів господарювання, які своїми діями спричиняють негативні наслідки для конкуренції на світовому ринку. У даній статті вказано, що заборона може не застосовуватись, якщо суб'єкт підприємницької діяльності дотримав усі умови, характер яких передбачає

несуттєвий вплив на конкуренцію і є виправданим з огляду на цілі. Також, у п. 29 ст. 102 Договору забороняється зловживання суб'єктами господарювання своїм домінуючим становищем, а також визначено види дій, які можуть розглядатись як зловживання. У ній відсутні виключення щодо заборони, але водночас окреслюються критерії, згідно з якими має застосовуватись заборона. Такими критеріями є: наявність зловживання домінуючим становищем на ринку і впливом на нього [22].

Важливою також є стаття 106 Договору про функціонування Європейського Союзу [21]. Відповідно до якої суб'єкти господарювання зобов'язуються дотримуватись загальних принципів справедливої міжнародної конкуренції. Варто зазначити, що у ній висвітлена діяльність підприємств-монополістів та підприємств наділених особливими правами. Відповідно до зазначеного можна сказати, що в Європейському Союзі не забороняються монополні утворення, але їх існування повинно бути впорядкованим, а отже вони повинні дотримуватись правил конкуренції. Нагляд і контроль за дотриманням вищезазначених правил забезпечує Європейська Комісія і при виникненні необхідності направляє державам-членам директиви або рішення.

Слід також зазначити, що контроль за державною допомогою у сфері міжнародного захисту конкуренції є дуже важливим для внутрішнього ринку. Його важливість можна пояснюється тим, що часто у певних державах вчиняють дії, які є корисними і сприятливими для окремих суб'єктів господарювання. Такі дії чинять негативний вплив на ринок в Європейському Союзі і тим самим призводять до дискримінації інших суб'єктів підприємницької діяльності. Так, у статті 107 Договору про функціонування Європейського Союзу закріплені норми стосовно надання державної допомоги, оскільки воно може здійснюватись тільки відповідно до системи норм і правил. Держави не можуть втручатись у будь якій формі (прямій чи непрямій) з витратами державних коштів у діяльність певного підприємства чи надавати їм переваги над іншими суб'єктами господарювання.

Також, досить важливим питанням є захист національного виробника, оскільки при зменшенні тарифних і нетарифних бар'єрів державна допомога являється одним із основних способів для його захисту. Головним завданням контролю державної допомоги є не тільки настанови про негативні та позитивні наслідки, але також визначення тих обставини при яких держана допомога не може надаватись. Хоч державна допомога і спотворює конкуренцію і є несумісною з внутрішнім ринком, та все ж таки не існує повної заборони її застосування. Усі держави-члени Європейського Союзу з певними мотивами у незначній мірі надають державну допомогу власним суб'єктам підприємницької діяльності. Важливим моментом є і той факт, що стосовно цілей та змісту державної допомоги держави-члени зберігають суверенітет.

Норми Європейського Союзу у сфері управлінських процедур та надання державної допомоги можна охарактеризувати такими чинниками: підвищення важливості економічних критеріїв стосовно прийняття рішень Європейською комісією щодо сумісності допомоги з внутрішнім ринком Європейського Союзу, поєднанням економічних та політичних мотивів прийняття даних рішень та зниженням регуляторного навантаження. Процедура аналізу справ про державну допомогу здійснюється у такий спосіб стає більш передбачуваною та ефективною і уникає зайвої ускладненості.

Отже, підсумовуючи вищенаведене можна сказати, що Європейський Союз в умовах глобалізованого торговельного світу займає важливу та зростаючу роль як інтеграційне об'єднання. В Західній Європі даний процес стає уже незворотнім, а також є провідною тенденцією для всього континенту. На теперішній час Європейський Союз стає привабливим інтеграційним угрупованням для країн Східної Європи в плані формування континентального утворення. Саме тому забезпечення єдиного правового регування ринку бажаним і корисним до його запровадження за межами Європейського Союзу. Варто також зазначити, що політика конкуренції в Європейському Союзі є єдиним в світі прикладом наднаціонального її регулювання.

1.3. Територіальна сфера застосування національних законів про захист конкуренції

На сьогоднішній день національні законодавства різних держав мають нормативні акти в сфері регулювання конкуренції. Також, кожна держава має своє поняття конкуренції, воно є схожим з іншими в своїй правовій природі. Для прикладу, в Господарському кодексі України під конкуренцією розуміється змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечується завдяки їх власним досягненням, здобуття ними певних економічних переваг, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку (ст. 25 ГКУ) [23]. Закон України «Про захист економічної конкуренції» в ст.1 теж містить визначення поняття конкуренції [24]. Під економічною конкуренцією розуміється змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома покупцями, продавцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

З прийняттям конкурентного законодавства у більшості країн світу ефективно застосування національного конкурентного законодавства залежить від співпраці антимонопольних органів різних держав. У результаті проведених досліджень у 2014 році Організація економічного співробітництва та розвитку опублікувала нові Рекомендації щодо міжнародної співпраці з конкурентних розслідувань та процедур (англ. Recommendation of OECD Council concerning International Cooperation on Competition Investigations and Proceedings) [25].

Слід зазначити, що єдиних міжнародно-правових угод, які могли б регулювати та захищати конкуренцію на світовому ринку на даний час не існує. Однак, міжнародні організації розуміючи важливість розробки даного питання у своїх угодах включають пункти, які направлені на захист конкуренції між державами та дії для урегулювання конфліктів. Основними міжурядовими

угодами, завдання яких полягає у захисті конкуренції України на міжнародному рівні є наступні:

1. Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі конкуренції від 13.07.2000р. [26]. Це був перший акт, підписаний Україною у галузі міжнародного захисту конкуренції.
2. Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про співробітництво в галузі конкурентної політики від 17.07.2002р. [27]
3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Азербайджанської Республіки в галузі конкурентної політики від 28.08.2002р.[28]
4. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Вірменської Республіки в галузі конкурентної політики від 11.05.2004р. [29; 30].

Важливість даних угод обумовлюється тим, що Україна в умовах євроінтеграції стає привабливішою для інших держав як місце розташування бізнесу. В свою чергу це сприятиме залученню національних та іноземних інвестицій у розвиток економіки України, але водночас створюватиме додаткове конкурентне середовище. Конкуренція також надає переваги споживачам через зниження цін, поліпшення послуг та більший вибір. У цьому сенсі конкуренція породжує загальне споживче благополуччя.

Система антимонопольних органів - це сукупність самостійних, відокремлених структурних підрозділів, наділених певним колом повноважень та прав, які виконують їх в межах наданої їм компетенції за принципом «Дозволено те, що передбачено законом».

Система антимонопольних органів є однією з частин апарату державного управління. У свою чергу діяльність Антимонопольного комітету України та його органів в сфері здійснення регулювання конкуренції є одним із видів господарсько-управлінської діяльності, Вона полягає у практичному здійсненні функцій державного регулювання господарських відносин в Україні.

Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту

конкуренції у підприємницькій діяльності. Антимонопольний комітет України (Комітет) здійснює свою діяльність на підставі законодавства про захист економічної конкуренції, що ґрунтується на нормах, установлених Конституцією України і складається із Закону України «Про захист економічної конкуренції», Закону України «Про Антимонопольний комітет України», Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до цих законів.

Антимонопольний комітет України - це адміністративний орган, який розглядає справи про господарські правопорушення, виконує функції органу правосуддя. На мою думку, Антимонопольний комітет України не повинен розглядати справи, цим повинні займатись господарські суди України. Антимонопольний комітет України не є судовим органом і це неприпустимо що він наділений правом розглядати справи про адміністративні правопорушення та накладати адміністративні стягнення за порушення антимонопольного законодавства.

Справи підвідомчі адміністративній колегії територіального відділення Антимонопольного комітету України, розглядаються у територіальному відділенні за місцем вчинення порушення, або за місцезнаходженням відповідача, або за місцем настання наслідків порушення [31].

Антимонопольний комітет України має територіальні відділення, які входять до системи антимонопольних органів та діють на підставі Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України. Це положення затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 23 лютого 2001 року № 32-р. [32]. На території України діють 25 територіальні відділення. Також, в Законі визначено, що у разі необхідності можуть утворюватися міжобласні територіальні відділення [33].

Голова Антимонопольного комітету України призначає голову територіального відділення, який його очолює. За своїм правовим та соціальним статусом Голови територіальних відділень прирівнюються до заступників голів обласних державних адміністрацій [34].

Повноваженнями Голови територіального відділення Антимоно-польного комітету України є: організація та проведення розслідування за заявами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, дослідження за заявами про надання дозволу, попередніх висновків стосовно узгоджених дій, що підвідомчі адміністративним колегіям територіального відділення, а за дорученням Голови чи органів Антимонопольного комітету України - розслідування за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, дослідження за заявами і справами про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію; приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження; складати протоколи про адміністративні правопорушення; здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції.

Територіальне відділення підконтрольне та підзвітне Антимонопольному комітету України (ст. 17 Закону України «Про Антимонопольний комітет України») [33].

Діяльність територіальних відділень має виконавчо-розпорядчий характер, тому що вони функціонують на підставі виконання законів, нормативно-правових актів та наказів Комітету. Територіальні відділення можуть застосовувати різні засоби розпорядчого, оперативного-виконавчого, правотворчого, та юрисдикційного характеру. Компетенцією відділень є сукупність юридично-владних повноважень, закріплених у Положенні про територіальне відділення Антимонопольного комітету України [32].

Щодо статусу територіальних відділень Антимонопольного комітету України в юридичній літературі є дві точки зору видатних юристів. На думку, Н. М. Корчака [35, с. 70], Л. Р. Білої [36, с. 40] територіальні відділення не входять до структури органів виконавчої влади і у своїй діяльності незалежні від них. А я в свою чергу вважаю, що правильною є думка таких вченого О. В. Когута, згідно з якою територіальні відділення Антимонопольного комітету України «відносяться до місцевих органів виконавчої влади спеціальної

функціональної компетенції, які підпорядковані та підзвітні лише «по вертикалі» Антимонопольному комітету України» [37, с. 181].

Територіальні відділення Антимонопольного комітету України створюють адміністративні колегії територіального відділення. Вони наділені повноваженнями: надають попередні висновки стосовно узгоджених дій, проводять розслідування або дослідження за цими заявами і справами; розглядають заяви і справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, про надання дозволу, надають висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції, попередні висновки стосовно узгоджених дій, приймають передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення, розглядають справи про адміністративні правопорушення, виносять постанови в цих справах; переглядають рішення, прийняті адміністративною колегією територіального відділення Антимонопольного комітету України та інші. Адміністративна колегія територіального відділення Антимонопольного комітету України також здійснює і інші повноваження відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції [33].

Адміністративній колегії територіального відділення Антимонопольного комітету України підвідомчі справи про порушення у вигляді:

- антиконкурентних дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, крім тих, що підвідомчі Постійно діючій адміністративній колегії Комітету;
- антиконкурентних узгоджених дій, зловживання монопольним становищем, недобросовісної конкуренції, якщо наслідки порушення мають місце на регіональному ринку;
- схилення до порушень, створення умов для вчинення таких порушень чи їх легітимація органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, крім тих, що підвідомчі Постійно діючій адміністративній колегії Комітету;

- делегування повноважень органів влади чи органів місцевого самоврядування, крім тих, що підвідомчі Постійно діючій адміністративній колегії Комітету;
- обмежувальної та дискримінаційної діяльності суб'єктів господарювання, об'єднань, крім тих, що підвідомчі державному уповноваженому Комітету;
- створення перешкод працівникам територіального відділення Комітету в проведенні перевірок, огляду, у вилученні чи накладенні арешту на майно, документи, предмети чи інші носії інформації;
- неподання, подання інформації в неповному обсязі територіальному відділенню у встановлені головою територіального відділення, адміністративною колегією територіального відділення Комітету чи нормативно-правовими актами строки або подання недостовірної інформації територіальному відділенню;
- надання рекомендацій суб'єктами господарювання, об'єднаннями, органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, що схиляють до вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції чи сприяють учиненню таких порушень, окрім тих, що підвідомчі Постійно діючій адміністративній колегії Комітету [38].

Отже, ринкові відносини швидко розвиваються і для подальшого розвитку конкуренції необхідним є створення на міжнародному рівні окремого органу, наприклад, який би займався розслідуванням та попередженням порушень у сфері конкуренції, а також розробкою конкретних рекомендацій і пропозицій щодо підтримки та розвитку добropорядних конкуренційних відносин у господарській діяльності.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ

2.1. Застосування двосторонніх угод в сфері захисту конкуренції як форми міжнародного співробітництва держав

Протягом багатьом років помітна необхідність створення та розвитку міжнародного антимонопольного законодавства. На даний час постала гостра необхідність контролю та обмеження недобросовісної конкуренції. Також, важливим є встановлення стандартів для антимонопольного регулювання.

Досвід Європейського Союзу є позитивним і доводить переваги єдиної антимонопольної політики. У сучасних умовах національні правові системи не можуть ефективно здійснювати контроль за транснаціональною конкуренцією та корпоративним злиттям у двох країнах чи більше з двох причин. Перша причина полягає в тому, що правова система одної держави не може запобігти випадкам недобросовісної конкуренції, що негативно впливають на її національну економіку та відбуваються на чужій території. Друга причина полягає в тому, що закони одної держави не мають на меті завдання захищати економічну систему іншої держави від негативного впливу чи негативних наслідків.

Глобалізація ринків прозводить до розвитку конкуренції відповідно до цього процесу виникає необхідність створення механізмів, що могли б протистояти недобросовісній конкуренції на міжнародному ринку. Яскравим прикладом такого зв'язку є те, що першим забороненим Європейською Комісією злиттям стала міжнародна угода стосовно купівлі «De Havilland» одразу двома компаніями «Aerospatiale» (Франція) та «Alenia» (Італія) [39,с.19].

Підвищення важливості міжнародного співробітництва у сфері захисту конкуренції не означає, що національні антимонопольні відомства більше не потрібні і повинні припинити своє функціонування. Незважаючи на зміни структури світової економіки, національні, локальні та регіональні ринки

зберігають своє значення. Завдання картельного відомства є індивідуальний підхід до ринків та увага до їх особливостей.

Північноамериканська та Європейська правові моделі захисту конкуренції являються найстарішими і найкращими у світі. Їх взаємодія може чинити серйозний вплив на політику підтримання конкуренції, інвестиції, а також на інтеграцію політики торгівлі. Успішна взаємодія даного двостороннього співробітництва, як наслідок може призвести до повномасштабного багатостороннього співробітництва. Агенство США, яке займається антимонопольною політикою для покращення ефективності застосування антимонопольного права в 70-х рр. ХХ ст. підписували договори про співпрацю з іншими агентствами антимонопольної політики. Вони були офіційними і їх виконання було обов'язковим. На сьогоднішній день США на такому рівні має чотири договори: з Канадою (1995 р.), Німеччиною (1976 р.), Європейським Союзом (1991 р.) та Австралією (1982 р.) [40].

Двосторонні угоди укладаються при взаємній вигідності та зацікавленості держав. Вони формуються задля покращення співпраці у сфері вдосконалення застосування законодавства, а також через бажання уникнути судового спору чи вирішити його у разі виникнення в результаті відстоювання прав на застосування екстериторіальної юрисдикції.

Предмет таких договорів досить широкий, тому що вони забезпечують:

- координацію дій із ведення розслідування, якщо кожна зі сторін веде своє розслідування за тими ж компаніями або фактами поведінки;
- ведення консультацій із врегулювання потенційних і реальних судових спорів;
- спільне використання інформації, що відноситься до проведеного розслідування кожної з сторін у межах допустимих національним законодавством;
- направлення повідомлення іншій стороні про початок конкретного розслідування й дій щодо застосування антимонопольних норм, які можуть зачепити інтереси сторони, яка повідомляє. [41,с.188-189].

- Поряд з діяльністю універсальних і локальних міжнародних організацій в області конкуренції важливим елементом міжнародно-правового регулювання конкуренції є практика укладення двосторонніх угод між державами та іншим суб'єктами міжнародного права, які не пов'язані зі створенням міжнародних організацій.

Серед договорів, в рамках яких здійснюється міжнародне регулювання конкурентної політики в залежності від суб'єктів, які їх укладають, можна виділити кілька груп:

- міждержавні, що укладаються главами держав;
- міжурядові, що укладаються від імені урядів держав;
- міжвідомчі, що укладаються окремими державними відомствами з питань їх компетенції;
- угоди за участю інших суб'єктів міжнародного права.

Угоди останньої групи можуть укладатись як між окремими державами з одного боку і іншими суб'єктами міжнародного права, так і міжнародними економічними організаціями між собою.

Багато міжнародних договорів укладено в сфері охорони об'єктів інтелектуальної діяльності і засобів індивідуалізації. Ці угоди мають важливе значення, в тому числі для міжнародно-правового регулювання захисту зазначених об'єктів від недобросовісної конкуренції:

1. Угода про охорону найменувань місць походження і їх міжнародної реєстрації (Лісабон, 1958 р.) передбачає захист зареєстрованого за міжнародною процедурою найменування місця походження зазвичай в усіх державах-учасницях доти, доки це найменування охороняється в державі походження. [42];

2. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція.) була прийнята 26 жовтня 1961 р. і станом на 15. 07. 2002 р. в ній брали участь 69 держав-учасниць. Конвенція набула загальної чинності 18. 05. 1964 р. Україна приєдналася до Римської конвенції згідно з Законом України

від 20. 09. 2001 р. Оскільки, як зазначалось, суміжні права невід'ємно пов'язані з правами авторів, вже перша стаття Римської конвенції передбачає, що охорона, яка надається за цією Конвенцією, ніяким чином не впливає на охорону авторського права на літературні або художні твори, зокрема, якщо відповідно до авторського права для використання авторського твору необхідно отримати дозвіл автора, останній слід отримати [43];

3. Договір про патентну кооперацію – це міжнародний договір у сфері патентного права, укладений 35 державами у місті Вашингтон 19 червня 1970 року. Ним передбачено подання «міжнародної патентної заявки». Одна така заявка дозволяє отримати правовий захист на винахід у великій кількості країн одночасно. Така заявка може бути подана будь-ким, хто є громадянином або резидентом країни-учасниці договору. У рамках договору створено союз, котрий має асамблею. Членами цієї асамблеї є усі 148 країн-учасниць договору [44];

4. Угода про недопущення фальшивих або таких, які можуть ввести в оману товарних знаків (Мадрид, 1891 р.) передбачає, що на всі товари, які містять неправдиву або таку, що вводить в оману, вказівку походження, яка прямо чи опосередковано вказує на одну з країн-учасниць або на місце в ній як на країну чи місце походження, накладається арешт у разі ввезення або ж таке ввезення забороняється. Можуть також застосовуватися інші заходи та санкції щодо такого ввезення. Угода забороняє використовувати позначення рекламного змісту, здатні ввести громадськість в оману щодо джерела походження товару у зв'язку з продажем, демонстрацією чи пропозицією товарів до продажу. [45]

5. Угода про міжнародну реєстрацію знаків (Мадрид, 1989 р.). Даною Угодою передбачено міжнародну реєстрацію знаків для товарів і послуг Міжнародним бюро Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності. Ця угода надає власникам знака ряд переваг. Так, фізична або юридична особа, яка бажає одержати охорону свого товарного знака в кількох державах, зазвичай має виконати формальні вимоги щодо реєстрації товарних знаків національних

відомств кожної окремої держави (різні процедури, потреба подання заявки різними мовами, різні строки охорони та ін.). Крім того, потреба подання національних заявок у кожній державі призводить до певних матеріальних витрат (національні збори, гонорари патентним повіреним і перекладачам тощо). Мадридська угода передбачає подання однієї заявки на міжнародну реєстрацію, що поширює свою дію на держави-учасниці угоди. Цю заявку подають однією мовою (французькою), а збори, сплачують лише один раз до Міжнародного бюро Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності; строк дії охорони становить двадцять років для всіх держав, на які поширюється охорона, з можливістю подовження реєстрації (кожні 20 років). [46; 47].

Міжвідомчі міжнародні угоди мають більш низький рівень в ієрархії міжнародних договорів і обов'язкові тільки для тих відомств, які їх укладають, якщо національне право не встановлює інше. Тим часом, міжнародні договори, укладені антимонопольним органом, мають важливе значення для практичної реалізації конкурентної політики, для обміну інформацією, узгодження спільних розслідувань транскордонних порушень конкурентного законодавства, організації обміну досвідом. Крім того, між конкурентними відомствами різних країн на двосторонньому і рівні можуть проводитися різні семінари, зустрічі, конференції.

Важко переоцінити значимість двосторонніх угод. Безперечно, вони позитивно впливають на міжнародну співпрацю, оскільки успішно слугують своїм цілям, полегшують взаємні відносини, а також забезпечують співробітництво, що, як наслідок, призводить до збільшення ефективності докладених зусиль, яких прикладають антимонопольні органи США і Європейським Союзом. Наприклад, у справі швейцарських фармацевтичних компаній тісна співпраця антимонопольних органів США і Європейського Союзу дозволила скоординувати зусилля для спільного переслідування Федеральною торговою комісією учасників угоди. Варто зазначити, що через відмінності в національних законах Європейським Союзом і США і не

співпадаючі мотиви сторін у серії промислової чи правової політики може виникнути багато труднощів у співпраці антимонопольних відомств.

Існує безліч перешкод, які не дають налагодити співпрацю між США та Європейським Союзом у галузі конкуренції, що виникла в результаті укладення двосторонніх договорів. Одною з таких перешкод являється колізія під час застосування антимонопольних правових норм за межами національних кордонів або меж Європейського Союзу. Також, створюють перешкоду юридичні заборони пов'язані з використанням конфіденційної інформації. Для вирішення даних проблем антимонопольні відомства США та Європейський Союз зробили певні дії для їх вирішення. В результаті це призвело до закріплення таких принципів як «негативна ввічливість» і «позитивна ввічливість», а також були розпочаті переговори стосовно вдосконалення механізму співпраці.

У двосторонніх договорах принцип «негативної ввічливості» означає взаємоповагу в міжнародних відносинах і вказує на ступінь невтручання в справи іншої держави. Щодо принципу «позитивної ввічливості» можна сказати що його значення абсолютно протилежне попередньому принципу. Даний принцип вимагає на підставі національних законів протистояти діям, які обмежують конкуренцію на території іншої сторони договору. Принцип «позитивної ввічливості» застосовується тільки на підставі доброї волі або ж у разі виникнення конфлікту. Я вважаю, що у міжнародному співробітництві для захисту конкуренції ефективно застосовувати в сукупності два принципи.[47]

Варто також зазначити, що в сфері міжнародно-правового протидії недобросовісній конкуренції поряд з міжнародними договорами важливе значення мають також міжнародні звичаї ділового обороту, міжнародні етичні кодекси підприємницької діяльності, ділові звичаї і звичаї підприємництва, прийняті і визнані підприємцями різних країн в міжнародному діловому обороті в різних сферах підприємницької діяльності. Протиправність недобросовісної конкуренції визначається не тільки законодавством, але й

діловими звичаями, етичними підприємницькими стандартами, вимогами розумності і справедливості.

Отже, двосторонні угоди щодо застосування законодавства в галузі міжнародної конкуренції є дуже важливими. Вони регулюють відносини у сфері конкуренції на міжнародному рівні, а також позитивно впливають на співпрацю між різними державами та забезпечують успішне міжнародне співробітництво.

2.2. Правове регулювання захисту конкуренції в Угодах про вільну торгівлю, митні союзи і загальні ринки

Укладання Угод про вільну торгівлю передбачає створення сприятливих умов для здійснення торговельно-економічного співробітництва з країнами чи групами країн та є дієвим та ефективним інструментом нарощування обсягів українського експорту через лібералізацію доступу товарів та послуг на зовнішні ринки. Запровадження режиму вільної торгівлі з перспективним торговельно-економічними партнерами дозволяє Україні диверсифікувати географію та номенклатуру національного експорту за рахунок лібералізації ринків таких країн у довгостроковій перспективі.[48]

Метою укладення Угоди про вільну торгівлю є просування та захист економічних інтересів українських товаровиробників і експортерів, а також забезпечення збалансованої тарифної політики, у тому числі, по відношенню до чутливих груп промислових та сільськогосподарських товарів, що має стати підґрунтям створення сприятливих умов для розвитку торговельно-економічного співробітництва.

На даний час Україною укладено угоди про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ), країнами СНД, а також з Чорногорією, Македонією, Грузією, Азербайджаном, Узбекистаном, Таджикистаном, Туркменістаном.

Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ (Швейцарія, Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн) підписана у м.Рейк'явік (Ісландія) 24.06.2010 р., ратифікована Законом України від 07.12.2011 р. № 4091-VI та набрала чинності 01.06.2012 р. Дана Угода регулює питання торгівлі товарами, послугами та вирішенню спорів. Зважаючи на різний ступень соціального та економічного розвитку України та держав – членів ЄАВТ, в рамках Угоди застосовується принцип асиметричності зобов'язань Сторін. Даний принцип дозволяє Україні адаптувати торгівлю з державами ЄАВТ відповідно до умов вільної торгівлі [48].

Для того, щоб надати фінансову та технічну підтримку українській стороні для пристосування до нових умов торгівлі в рамках Угоди було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо Програми двостороннього співробітництва у сільському господарстві між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань, а також Спільну заяву Державного агентства рибного господарства України, Міністерства рибного та сільського господарства Ісландії та Міністерства рибного господарства та прибережних справ Норвегії про співробітництво у сфері рибного господарства.

Договір про зону вільної торгівлі СНД, членами якого є: Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Україна, Таджикистан, Вірменія, Киргизстан, Узбекистан, Молдова, РФ, Туркменістан, підписаний 18.10.2011 р., ратифікований в Україні 30.07.2012 р., що закріплено в Законі України «Про ратифікацію Договору про зону вільної торгівлі» [49]. Найбільшими торговельними партнерами України в рамках СНД залишаються Білорусь, РФ, Казахстан та Молдова. Також, діють двосторонні Угоди про вільну торгівлю між Україною та Таджикистаном, Узбекистаном, Азербайджаном і Туркменістаном.

Розглянемо Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Таджикистан про вільну торгівлю. Аналізуючи дану Угоду варто зосередити увагу на ст.6 в якій передбачено застереження від застосування недобросовісної конкуренції, а саме вказано, що: сторони, відповідно до законодавства Сторін,

визнають несумісною з положеннями цієї Угоди недобросовісну ділову практику і зобов'язуються не допускати та усувати наступне: договори між підприємствами, рішення, прийняті об'єднанням підприємств, які мають на меті перешкодити чи обмежити конкуренцію або порушити умови для неї на територіях Сторін; дії, за допомогою яких одне або декілька підприємств використовують своє домінуюче становище, обмежуючи конкуренцію на всій або на значній частині територій Сторін [50].

Угода між Урядом України й Урядом Республіки Узбекистан про вільну торгівлю має такі ж норми в аспекті регулювання конкуренції як і попередня Угода. Варто також зазначити, що у випадку порушення норм договору ст.14 передбачено, що для реалізації цілей дійсної Угоди і вироблення рекомендацій з удосконалення торгово-економічного співробітництва між двома країнами Договірні Сторони погодилися заснувати спільну українсько-узбецьку комісію.[51]

Що стосується Угоди між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки про вільну торгівлю, то у ст.9 вказано, що ця Угода не перешкоджає праву будь-якої з Договірних Сторін вживати загальноприйнятих у міжнародній практиці заходів, які вона вважає необхідними для захисту своїх життєвих інтересів або які безперечно необхідні для виконання міжнародних договорів, учасником яких вона є або має намір стати, якщо ці заходи стосуються: інформації, що зачіпає інтереси національної оборони; торгівлі зброєю, боєприпасами та військовою технікою; досліджень або виробництва, пов'язаних з потребами оборони; поставок матеріалів та устаткування, використовуваних в ядерній промисловості; захисту суспільної моралі, громадського порядку; захисту промислової чи інтелектуальної власності; золота, срібла або інших дорогоцінних металів та каменів; захисту здоров'я людей, тварин і рослин [52].

Угодою між Урядом України та Урядом Туркменистану про вільну торгівлю в ст. 9 передбачено, що з метою проведення погодженої політики експортного контролю щодо третіх країн, Договірні Сторони будуть проводити

регулярні консультації та вживати взаємопогоджені заходи для створення ефективної системи експортного контролю [53].

Важливо також зазначити Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю. Даною угодою, а саме ст.2 передбачається, що кожна договірна сторона не буде прямо або побічно обкладати товари, які підпадають під дію цієї Угоди, внутрішніми податками та зборами, що перевищують відповідні податки або збори, якими обкладаються аналогічні товари внутрішнього виробництва або товари, що походять з третіх країн; застосовувати щодо складування, перевантаження, зберігання, перевезення товарів походженням з іншої Договірної Сторони, а також платежів та переказу платежів правила інші ніж ті, що застосовуються в аналогічних випадках щодо власних товарів або товарів походженням з третіх країн [54].

Варто зазначити Угоду про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії [55]. Дана Угода охоплювала питання торгівлі товарами, послугами та врегулювання спорів. Згідно з цією Угодою, з моменту вступу чинності Чорногорія повинна скасувати імпорتنі мита. Для того, щоб економіка України не зазнала негативних наслідків українська сторона вилучила з режиму вільної торгівлі велику кількість сільськогосподарських товарів. Також, варто зазначити, що з цією ж метою збережено право на застосування Україною експортних мит відповідно до існуючих зобов'язань в рамках СОТ.

Велике значення має Угода про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною. Цілі даної Угоди зазначені в ст.1 ними є: поглиблення економічного співробітництва між двома країнами та підняття життєвого рівня населення цих країн, поступове усунення обмеження на торгівлю товарами, забезпечення умов для чесної конкуренції у торгівлі між Договірними Сторонами, сприяння цьому процесу шляхом усунення перешкод у торгівлі, таким чином сприяючи гармонійному розвитку та поширенню світової торгівлі, збільшення обсягів співробітництва між Договірними Сторонами, створення

умов для подальшого сприяння інвестиціям, особливо розвитку спільних інвестиційних проектів у Договірних Сторонах, сприяння торгівлі та співпраці Договірних Сторін на ринках третіх країн [56]. Дана Угода регулює питання усунення обмежень на торгівлю сільськогосподарськими та промисловими товарами, створення умов для подальшого сприяння інвестиціям, забезпечення умов для чесної конкуренції у торгівлі, розвитку спільних інвестиційних проектів, а також питання захисту інтелектуальної власності та співпраці Сторін на ринках інших країн.

Варто також згадати Угоду між Урядом України і Урядом Республіки Беларусь про вільну торгівлю. Особливістю укладення даної угоди є те, що кожна із обох держав забезпечує безперешкодний транзит через її територію товарів, що виходять з митної території іншої держави чи будь-якої третьої країни, і надає експортерам, імпортерам або перевізникам усі наявні і необхідні для забезпечення транзиту засоби і послуги на умовах не гірших ніж ті, на яких ті ж засоби і послуги надаються власним експортерам, імпортерам або перевізникам будь-якої третьої держави (ст.10) [57].

Також, варто відзначити Угоду між урядом України та Урядом Республіки Вірменія про вільну торгівлю. У даній угоді сторони домовились про утримання від застосування дискримінаційних заходів, введення кількісних обмежень або еквівалентних їм заходів на експорт та/або імпорт товарів, а також домовились про те, що можуть встановлювати кількісні чи інші спеціальні обмеження в односторонньому порядку, але тільки в розумних межах і на чітко визначений термін. Важливо зазначити, що відповідно до даної угоди кожна договірна сторона не буде: прямо або побічно обкладати товари, які підпадають під дію цієї Угоди, внутрішніми податками та зборами, що перевищують відповідні податки або збори, якими обкладаються аналогічні товари внутрішнього виробництва або товари, що походять з третіх країн; застосовувати щодо складування, перевантаження, зберігання, перевезення товарів походженням з іншої договірної сторони, а також платежів та переказу

платежів правила інші, ніж ті, що застосовуються в аналогічних випадках щодо власних товарів або товарів походженням з третіх країн (ст.2) [58].

Ще одною, не менш важливою є Угода між Урядом України та Урядом Киргизької Республіки про вільну торгівлю. Особливість даної угоди зазначена в ст.3, а саме: сторони можуть встановлювати кількісні чи інші спеціальні обмеження в односторонньому порядку, але тільки в розумних межах і на чітко визначений термін у разі: гострого дефіциту цього товару на внутрішньому ринку до стабілізації становища на ринку; гострого дефіциту платіжного балансу до стабілізації становища з платіжним балансом; якщо якийсь товар імпортується на територію однієї з Договірних Сторін у таких зрослих кількостях або на таких умовах, які завдають або загрожують завдати шкоди вітчизняним виробникам подібних або безпосередньо конкуруючих товарів; з метою здійснення заходів, передбачених статтею 4 цієї Угоди [59].

Аналізуючи угоди про вільну торгівлю не можна не зазначити Угоду про створення зони вільної торгівлі між державами-учасницями ГУУАМ. Згідно до Статуту Організації за демократію та економічний розвиток, державами учасницями об'єднання є Азербайджанська Республіка, Грузія, Республіка Молдова та Україна, Основними цілями ГУАМ є:

- утвердження демократичних цінностей,
- забезпечення верховенства права та поваги прав людини;
- забезпечення сталого розвитку;
- зміцнення міжнародної та регіональної безпеки й стабільності;
- поглиблення європейської інтеграції для створення загального простору безпеки, а також розширення економічного та гуманітарного співробітництва;
- розвиток соціально-економічного, транспортного, енергетичного, науково-технічного й гуманітарного потенціалу Сторін;
- активізація політичної взаємодії та практичного співробітництва у сферах, що становлять взаємний інтерес [60].

В Угоді про створення зони вільної торгівлі між державами-учасницями ГУУАМ містяться положення, які регулюють конкуренцію. Дані положення

закріплені в ст.18, а саме: «перелічене нижче несумісне з належним виконанням цієї Угоди в тій мірі, в якій це може впливати на торгівлю в зоні вільної торгівлі: усі угоди між підприємствами, асоціаціями підприємств, погоджувальна практика яких має за мету усунення, запобігання, обмеження або перекручення конкуренції або є їхнім наслідком; незаконне використання одним чи більше підприємствами домінуючого становища на території зони вільної торгівлі в цілому або у значній її частині [61].

Отже, укладені Угоди про вільну торгівлю допомагають вільному руху товарів та послуг між країнами, а це в свою чергу призводить до залучення інвестицій, здешевленню імпорту, обміну досвідом і технологіями, розвитку внутрішнього виробництва, інфраструктури, забезпечують зайнятість населення, збереження тісних міждержавних зв'язків, надходження до бюджетів податків та зборів.

На сьогоднішній день, зона вільної торгівлі дає українським виробникам більше часу та можливостей для того щоб адаптуватись до конкурентнішого середовища. В цей самий час споживачі від цього теж отримують користь, оскільки можуть отримати більший вибір продуктів за нижчими цінами.

Сторони в Угоді забороняють та мають намір накладати санкції на домовленості, які могли б зашкодити конкуренції і торгівлі, а також зобов'язуються забезпечувати застосування законодавства про конкуренцію, яке ефективно протидіє антиконкурентним практикам та операціям, визнають важливість застосування свого відповідного законодавства про конкуренцію у прозорий, своєчасний та недискримінаційний спосіб, поважаючи принципи процесуальної справедливості та права на захист. Варто зазначити, що Україна за останній період наблизилася своє законодавство у сфері конкуренції та практику його застосування до норм Європейського Союзу у багатьох сферах. Сторони також забезпечують застосування законодавства про конкуренцію до державних підприємств та підприємств, яким надано спеціальні або виключні права. Такі дії сприяють рівному доступу компаній сторін до ринків одна одної та унеможливорює дискримінацію з боку монополій. Положення глави

передбачають також співробітництво між сторонами та проведення консультацій щодо питань, порушених однією із сторін. Україна та Європейський Союз мають обов'язок виправляти або усувати перешкоди для конкуренції, які виникли внаслідок дотацій, там де це зачіпає торгівлю. Україна також бере зобов'язання підлаштувати систему контролю над державною допомогою відповідно до тої, яка є в Європейському Союзі, включаючи створення незалежних органів. Дані дії зроблять неможливими деякі види державної допомоги із використанням державних ресурсів, які чинять негативний вплив спотворюючи або загрожуючи спотворенням конкуренції наданням переваг окремим підприємствам або виробництву окремих товарів. Сторони кожного року інформуватимуть одна одну про загальний обсяг, види та галузевий розподіл державної допомоги, що може вплинути на торгівлю між сторонами. Правила щодо надання державної допомоги буде застосовано в усіх лібералізованих в результаті створення Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі сферах, за винятком сільського господарства та рибальства.

Отже, підписання Угоди про асоціацію та утворення Зони вільної торгівлі з Європейським Союзом - багатогранне питання. Зараз стостерігається перехідний період, а саме відбувається взаємна адаптація економік. Ринок Європейського Союзу значно збільшив конкуренцію між суб'єктами господарювання і актуальним на даний час є питання, наскільки продукція українського виробника буде відповідати технічним стандартам та підпорядковуватись численним регулюванням.

2.3. Рекомендації міжнародних організацій в сфері захисту конкуренції

Розглядаючи питання діяльності міжнародних організацій у сфері захисту конкуренції зокрема, в аспекті надання рекомендацій державам та суб'єктам підприємництва щодо створення належних умов розвитку вільної конкуренції важливо відмітити діяльність таких міжнародних організацій як Організація

Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР), Конференція ООН з питань торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Міжнародна мережа з питань конкуренції (ММК).

Взаємодія з міжнародними організаціями, що займаються питаннями розвитку і захисту конкуренції, займає важливе місце у міжнародній діяльності. Метою такої взаємодії є ознайомлення з новими тенденціями, отримання консультацій та методиками впровадження конкурентного законодавства, проведення двосторонніх та багатосторонніх консультацій стосовно розслідування справ, поширення інформації про здобутки української конкурентної політики, а також, що не менш важливо, підвищення професійного рівня співробітників через участь у спеціалізованих конференціях і семінарах [47].

Варто згадати той факт, що починаючи з 1994 року, Антимонопольний комітет України підтримує зв'язки з Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку. Дана організація займається проблемами розширення співпраці між національними відомствами, які слідкують за дотриманням законів про конкуренцію, розвитку конкуренції, а також підтримує політику, спрямовану на захист прав споживачів і поширення інформації щодо товарів та послуг. Починаючи з 2001 року представники Антимонопольного комітету України беруть активну участь у сесіях Глобального форуму з питань конкуренції, який проходить під егідою Організації Економічного Співробітництва та Розвитку в Парижі. Ініціатором глобального форуму стосовно питань конкуренції була Організація Економічного Співробітництва та Розвитку під впливом загальної сучасної тенденції до об'єднання зусиль конкурентних відомств і міжнародних організацій в умовах глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки. Надаючи урядам країн-членів безліч можливостей стосовно підвищення інформування з усього спектру національних політик та їхнього впливу на міжнародну спільноту, Організація Економічного Співробітництва та Розвитку

на сучасному етапі збільшує кількість учасників своїх дискусій, залучаючи до них представників країн, які не є членами Організації.

Важливою подією став проведений у 2007 році в Україні Огляд Організації Економічного Співробітництва та Розвитку стану конкурентної політики та законодавства. Його було представлено до уваги керівників конкурентних відомств світу та юридичних недержавних організацій, які займаються питаннями конкуренції 21 лютого 2008 року на Глобальному форумі Організації Економічного Співробітництва та Розвитку з питань конкуренції.[40]

Схожий огляд здійснюється як засіб аналізу глибини просування відповідної держави на шляху створення ринкової економіки, її відданості суспільним цінностям, заснованим на вільному підприємстві.

Головними висновками після проведення Огляду Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку стану конкурентної політики та законодавства в Україні можна вважати:

- огляд - це перша зовнішня комплексна оцінка стану конкурентної політики та законодавства в Україні, зроблена авторитетною міжнародною організацією насамперед в частині здійснення відповідних повноважень Антимонопольним комітетом України;

- огляд Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку став першим заходом, який здійснювався для органу державної влади України. Проведення даного заходу сприяло підвищенню позитивного міжнародного іміджу України;

- огляд містить позитивну оцінку стану відповідності українського конкурентного законодавства до законодавства Європейського Союзу та до уніфікованої нормативно-правової бази, яка розробляється Міжнародною мережею з питань конкуренції;

- здійснення такого комплексного огляду посприяло виявленню недоліків у нормативно-правовій базі, правозастосовчій практиці, діяльності, спрямованій на формування проконкурентної свідомості суспільства в Україні;

Отже, надані Організацією Економічної Співпраці та Розвитку рекомендації є дуже важливими для розвитку української конкурентної політики і законодавства.

Ще однією не менш важливою і значущою подією стала презентація Огляду стану конкурентної політики та законодавства в Україні, здійсненого Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку, яка відбулась 27 січня 2009 року в Антимонопольному комітеті України. В даній презентації взяли участь експерти Організації Економічного Співробітництва та Розвитку, а саме Голова Підрозділу з питань конкуренції, делегація Представництва Європейської Комісії в Україні, керівники проектів технічної допомоги Європейського Союзу, що реалізовувались в Антимонопольному Комітеті, члени Парламенту України, представники Уряду України, органів державної влади, юридичних та наукових кіл, ЗМІ.

Починаючи з 2012 року Україна приймає участь у засіданнях Комітету Організації Економічного Співробітництва та Розвитку з конкуренції та його робочих групах у якості учасника. До компетенції Комітету Організації Економічної Співпраці та Розвитку з конкуренції входять такі напрямки діяльності, як покращення правозастосовчої діяльності у сфері захисту економічної конкуренції, обговорення поточних проблем, що виникають у національних конкурентних відомствах, та розвиток міжнародного співробітництва. Діяльність Комітету спрямована на стимулювання аналітичної роботи національних конкурентних відомств та зміцнення їхньої взаємодії під час здійснення правозастосовчої діяльності. [41]

На даний час найважливішим завданням співробітництва Комітету з Організації Економічного Співробітництва та Розвитку є набуття асоційованого членства України у Комітеті Організації Економічного Співробітництва та Розвитку з конкуренції. Варто зазначити, що в членство в цьому Комітеті Організації Економічного Співробітництва та Розвитку є однією з обов'язкових умов для набуття повноправного членства країни в Організації Економічного Співробітництва та Розвитку.

Антимонопольний комітет України плідно співпрацює з Конференцією ООН з питань торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Дана організація була заснована у 1964 році та має статус постійного міжурядового органу Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у сфері торгівлі, інвестицій та розвитку. Її основними завданням є аналіз і вдосконалення міжнародних засад відносно впровадження конкурентної політики та законодавства, обговорення питання узгодження конкурентної та торгівельної політики, зближення національних правил конкуренції з Комплексом принципів і правил ООН з питань конкуренції.

У жовтні 2016 року Голова Антимонопольного комітету України Терентьев Ю.О. взяв участь у засіданні Швейцарська конфедерація. Це стало важливою подією для конкурентного законодавства нашої держави. Під час засідання було обговорено багато актуальних питань, які стосувались діяльності конкурентних відомств світу, аналізу та систематизації світових практик і впровадження їх з метою розвитку світових конкурентних систем, а саме:

- здійснення політики захисту конкуренції в роздрібній торгівлі;
- взаємозв'язок політики в галузі конкуренції та інтелектуальної власності;
- зміцнення потенціалу приватного сектору з метою дотримання норм у сфері конкуренції;
- підвищення правової визначеності у відношеннях між органами з питань конкуренції та судовими органами.

У межах заходу було розглянуто окремі умови Типового закону про конкуренцію та дослідження, які стосуються положень Комплексу принципів та правил, а також Терентьевим Ю.О. були проведені робочі зустрічі під час яких було обговорено подальші перспективи співпраці Антимонопольного комітету України з ЮНКТАД у сфері конкуренції. [40]

У 2002 році Антимонопольний комітет України став офіційним членом Міжнародної мережі з питань конкуренції. Це єдина міжнародна організація,

сфера діяльності якої полягає виключно в правозастосуванні конкурентних правил. Вона об'єднала на добровільних умовах приблизно 100 конкурентних відомств різних країн як тих що є розвиненими так і ті що тільки розвиваються. Діяльність Мережі спрямована на вироблення та поширення найкращого досвіду у сфері конкуренції, зближення процедурних та базисних правових норм країн-членів, створення найбільш сприятливих умов для подальшого розвитку конкурентної політики кожної з країн та міжнародного співробітництва.

Головною функцією Міжнародної мережі з питань конкуренції є створення міжнародної мережі для забезпечення конкурентних відомств розвинутих країн і тих, що розвиваються, практичними матеріалами з застосування антимонопольної політики. Основна мета діяльності даної організації - це зміцнення співробітництва та зближення правозастосовчої діяльності різних конкурентних відомств – членів Мережі.

Діяльність Міжнародної мережі з питань конкуренції направлена на конкретні проекти, що розподіляються між робочими групами. Антимонопольний комітет є членом спеціалізованих робочих груп, які займаються питаннями формування проконкурентної свідомості.[41]

У листопаді 2016 року Перший заступник Голови Антимонопольного комітету Ніжнік М.В. взяла участь у семінарі ММК «Створення ефективної стратегії адвокатування» що відбувся у м. Мехіко (Мексика).

Під час семінару ММК з адвокатування було обговорено актуальні питання адвокатування конкуренції, зокрема різноманітні підходи до розробки та реалізації стратегій адвокатування конкуренції в цілому, впровадження таких стратегій в окремих сферах, наприклад, сфері державних закупівель, а також можливостей для подальшого вдосконалення діяльності конкурентних відомств і розвитку конкуренції. Пленарні засідання семінару були також присвячені темам створення та оцінки ефективності стратегій адвокатування, стратегії адвокатування конкуренції у сфері державних закупівель, способам залучення до процесу адвокатування конкуренції усіх зацікавлених осіб.

У рамках пленарного засідання «Практичні аспекти створення та оцінки стратегії адвокатування: обмін досвідом» відбувся виступ Ніжнік М.В. під час якого усіх присутніх делегатів було поінформовано про основні напрями та інструменти адвокатування конкуренції, які використовує Антимонопольний комітет України залежно від ситуації на відповідних ринках. Також особливу увагу було присвячено результатам комплексного дослідження ринків електричної енергії та енергетичного вугілля, як одного з позитивних прикладів адвокатування. Звіт про результати зазначеного дослідження було схвалено на відкритому засіданні Антимонопольного комітету України 1 червня 2016 року та опубліковано на офіційному веб-порталі Комітету. У звіті також сформульовані пропозиції Комітету, спрямовані на вирішення проблемних питань та зняття бар'єрів, що стримують розвиток конкуренції. Антимонопольний комітет надав рекомендації щодо приведення умов функціонування ринків електроенергії у відповідність до вимог Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. На думку представників Комітету, зазначена діяльність щодо підвищення відкритості та прозорості своєї діяльності слугуватиме позитивним прикладом адвокатування конкуренції для представників іноземних конкурентних відомств.

Участь у роботі Конференції Міжнародної Мережі з питань конкуренції, зокрема в робочих групах, сприяє тісній співпраці з конкурентними відомствами інших держав, обміну досвідом, а також сприяє підвищенню позитивного іміджу України з питань захисту економічної конкуренції на міжнародній арені.[47]

Отже, усі вищезазначені міжнародні організації в сфері захисту конкуренції є дуже важливими для розвитку української конкурентної політики і законодавства. Взаємодія з міжнародними організаціями, які займаються питаннями розвитку і захисту конкуренції, займає важливе місце у міжнародній діяльності. Метою такої взаємодії є ознайомлення з новими тенденціями, отримання консультацій та методиками впровадження конкурентного

законодавства, проведення двосторонніх та багатосторонніх консультацій стосовно розслідування справ, поширення інформації про здобутки української конкурентної політики, а також, підвищенню професійного рівня співробітників через участь у спеціалізованих конференціях і семінарах.

2.4. Міжнародне співробітництво держав з питань захисту конкуренції відповідно до положень угоди Світової Організації Торгівлі Організації (СОТ)

В основі документів про Світової Організації Торгівлі лежить декілька основних засад, серед яких зазначено, що «торговельна система має бути відкритою для чесної конкуренції, як, наприклад, – шляхом знеохочення таких нечесних прийомів, як, скажімо, експортні субсидії, та продаж товарів за демпінговими цінами з метою завоювання ринків збуту» [62]. Світова Організація Торгівлі – це результат глобальної економічної інтеграції, а також знищення бар'єрів у торгівлі та інвестиціях, тому що розвиток інтеграційних міжнародних процесів став закономірним результатом зростання міжнародного руху товарів та послуг, а також факторів їх виробництва, що вимагало створення більш надійних виробничо-збутових зв'язків та усунення численних перешкод на шляху міжнародної торгівлі.

Політика конкуренції в світовому масштабі на сьогоднішній час має умови та правила, дотримання яких дає можливість не тільки приєднатися до глобального ринку, але й конкурувати на рівних умовах на ринках інших країн. Політика конкуренції може розглядатися як елемент економічної політики, основні принципи якої мають на меті забезпечення зони вільної торгівлі. Важливим завданням є забезпечити відповідність законодавства та його застосування в сфері регулювання конкуренції [63].

У порівнянні із Світовою Організацією Торгівлі Європейське Співтовариство є найбільш інтегроване економічне об'єднання, що завершилось створенням єдиної валютної системи та початком обігу єдиної

валюти – євро. В Європейському Співтоваристві забезпечення рівних конкурентних можливостей для всіх підприємств на території всіх держав - членів Європейського Союзу досягається шляхом централізованого правового регулювання та забезпечується тим, що називається в теорії міжнародного права принципом наднаціональності, який означає, що норми, створені міжнародним об'єднанням, мають перевагу над нормами національного права. Такі норми є частиною національного права, мають пряму силу дії і обов'язкові для застосування, у тому числі в діяльності національних судових органів. Це формує специфічну правову систему, де право Європейського Союзу має перевагу над національним правом держав - членів Європейського Союзу, тому у випадку невідповідності національного права праву Європейського Союзу діють принципи верховенства права Європейського Союзу і прямої дії норм права Європейського Союзу.[40]

Політика конкуренції є необхідною для того, щоб вдосконалити функціонування внутрішнього ринку в Європейському Союзі. Європейське Співтовариство розглядає політику конкуренції як інструмент для підвищення економічної ефективності та створення сприятливого клімату для розвитку технічного прогресу, основним завданням якого є захист прав споживача через створення для нього найкращих умов придбання товарів та послуг, а також надання однакових можливостей товаровиробникам і попередження інфляції. Забезпечення конкурентостпроможності малого товаровиробника сприяє посиленому обігу коштів, поповненню бюджету, створенню нових робочих місць та економічному зростанню. Дана конкуренція характеризується як добросовісна і має на меті гарантувати цілісність внутрішнього ринку та уникнення монополізації ринків деяких товарів через заборону розподілу ринку окремими підприємствами шляхом укладення обмежувальних угод або злиття окремих компаній. Також – це захист проти використання окремими підприємствами їх економічного становища щодо менших підприємств, тобто захист від зловживання монопольним становищем. Політика конкуренції покликана попереджувати дії держави, уряду, органів державної влади,

спрямовані на встановлення дискримінаційних умов для державних підприємств або на надання дискримінаційної державної допомоги підприємствам приватного сектора. Основні положення для регулювання конкуренції Європейського Союзу зазначені в Розділі 4, главі 1 «Правила конкуренції», статтях 81(85) - 89(94) Амстердамського Договору. Правила застосування цих статей та процедурні питання врегульовані вторинним законодавством, а саме: регламентами та директивами Європейської Економічної Спільноти, Європейського Союзу, рішеннями Європейського Співтовариства Вугілля та Сталі, рекомендаціями, повідомленнями та іншими актами Комісії. Тлумачення застосування законодавства міститься в рішеннях Європейського Суду.

Вступ України до Світової Організації Торгівлі призвів до збільшення конкуренції на ринку. Тому стало необхідним захистити національного виробника та підвищити рівень знань про систему захисних заходів серед українських підприємств.

У зв'язку з цим Верховною Радою України 10 квітня 2008 року було розглянуто проект та прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань захисту національного товаровиробника від субсидованого, демпінгового та зростаючого імпорту», від 10.04.2008 р. №252-VI. [64] Цим Законом внесли зміни одразу до трьох законів України: Закону про захист від демпінгу, Закону про спецзаходи щодо імпорту, Закону про захист від субсидованого імпорту. Даний законопроект було розроблено через зауваженн країн - членів Світової Організації Торгівлі стосовно необхідності приведення законодавства України у сфері застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів у відповідність до положень Угоди про застосування статті VI ГАТТ/СОТ, Угоди про субсидії та компенсаційні заходи ГАТТ/СОТ та угоди про захисні заходи ГАТТ/СОТ. Ці угоди регулюють порядок ініціювання та проведення антидемпінгових, антисубсидійних та спеціальних розслідувань і застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів у межах Світової Організації Торгівлі [65].

Законом від 10.04.2008 р. № 252-VI було внесено зміни до ст. 10 Закону про захист від демпінгу. Відповідно до нового законодавства при визначенні шкоди, завданої товаровиробнику, розглядатиметься, чи були ціни на товар, що є об'єктом демпінгового імпорту нижче цін на подібний товар, а також, чи спричинив демпінговий імпорт зниження цін.

Відповідно до вищезазначеного, можна зробити висновок, що дані дії стали першим кроком до захисту національного товаровиробника від конкуренції на внутрішньому ринку.

Також, варто відмітити, що відбулися деякі зміни у процедурі антидемпінгового розслідування. Після внесення змін до Закону про захист національного виробника від демпінгового імпорту [66] за Міністерством економіки закріплено право вимагати від зацікавлених сторін надати інформацію та докази, які необхідні для проведення антидемпінгового розслідування. Дана вимога є обов'язковою для виконання у строк, який установлений Міністерством економіки.

Починаючи з 16.05.2008 р. чинності набула ст. 36 Закону про захист виробника від демпінгового імпорту, яка передбачає: якщо національний товаровиробник подає скаргу щодо наявного демпінгу, Міністерство економіки перед ініціацією антидемпінгової процедури має повідомити про це відповідні компетентні органи зацікавленої країни експорту [67]. Варто зазначити, що протягом останніх років кількість антидемпінгових справ зростає.

Відповідно до змін Закону про спецзаходи стосовно імпорту в Міністерство економіки з'явився обов'язок публікувати в газеті інформацію про результати аналізу справи з розслідування фактів зростання імпорту до України, а також про докази причетності факторів, що досліджуються, до розслідування. Окрім цього, відносно країн - членів СОТ строк застосування спеціальних заходів може бути збільшеним тільки за наявності одразу двох умов:

- 1) продовжує існувати необхідність у застосуванні заходів для запобігання або усунення наслідків істотної шкоди;

2) є докази того, що зацікавлений товаровиробник перебуває в процесі адаптування до умов конкуренції.

Також, варто вказати ще одне нововведення у застосуванні спеціальних заходів щодо імпорту до України. Таким нововведенням стало набуття чинності ст. 21 Закону про спецзаходи стосовно імпорту. Відповідно до нього спеціальні заходи не будуть застосовуватись щодо імпорту до України товару з країни, яка розвивається і є членом Світової Організації Торгівлі, якщо частка такого товару не перевищує 3% загального імпорту до України подібного товару іноземного походження, за умови, що сукупна частина імпорту до України цього товару походженням з країн, які розвиваються і є членами Світової Організації Торгівлі, не перевищує 9 % загального імпорту.

Зміни також було внесено до Закону про захист від субсидованого імпорту. Відповідно до нових положень він не допускає можливості продовження строків застосування компенсаційних заходів. Максимальний строк, протягом якого вони можуть застосовуватись – 4 місяці. Для країн - членів Світової Організації Торгівлі, що перебувають на стадії розвитку, критерій визначення незначності обсягу субсидованого імпорту інший. У 16.05.2008 р. вступило в чинність положення, відповідно до якого для таких країн обсяг субсидованого імпорту вважається незначним, якщо він становить менше 4% загального обсягу імпорту до України подібного товару з однієї країни - члена Світової Організації Торгівлі, що розвивається [65].

Отже, питання захисту національного виробника зі вступом України до Світової Організації Торгівлі мало велике значення. Було створено нове законодавство, яке виступило основою для здійснення тих чи інших операцій на внутрішньому ринку. Вступ України у Світову Організацію Торгівлі можна охарактеризувати як беззаперечне досягнення країни на міжнародній арені.

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВІ ФОРМИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ

3.1. Правові засади участі України в міжнародному співробітництві у сфері захисту конкуренції

Після того як Україна проголосила незалежність і стала на шлях демократичних перетворень, економіка країни перейшла від центрального планування до економічної лібералізації, що призвело до змін у правовому регулюванні конкурентних відносин. З метою створення правової держави з дотриманням принципів демократії, верховенства права, прозорості та захисту соціального добробуту важливим завданням для України стає мета сформульована в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» від 1 липня 2010 р. [68], стосовно забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; розвитку конкуренції як основного чинника підвищення ефективності економіки, забезпечення дієвого регулювання діяльності природних монополій, недопущення проявів монополізму на державному та регіональному рівнях (ст. 7) та забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі (ст. 11).

Згідно з висновками ЮНКТАД, порівнюючи інші країни, які мають системи захисту конкуренції, процес прийняття конкурентного законодавства здійснювався в Україні у дуже складних умовах. У сучасний період в процесі удосконалення міжнародних форм співпраці України з інтеграційними та іншими міжнародними організаціями щодо питань підтримання правового конкурентного середовища здійснює швидкий прогрес.

В міжнародній торгівлі та торгівлі із транснаціональними елементами доцільно виділити дві важливі форми співпраці України з іншими суб'єктами міжнародного права стосовно питання захисту добросовісної конкуренції. Першою формою є співпраця з міжнародними організаціями в сфері

конкуренції, а другою регулювання відносин конкуренції способом укладання торговельних угод між Україною та ЄС, а також іншими державами.

Основою до запровадження в Україні міжнародно-правових норм для регулювання конкуренції є форма співпраці України з міжнародними конкурентними відомствами та установами. Форми співпраці в межах ОЕСР, СОТ, ЮНКТАД, ММК слугують базисом для формування торговельних та економічних відносин Європейського Союзу з Україною в сфері конкуренції. ММК було створено в 2001 р. (була заснована 14 державами, такими як: Великобританія, Замбія, Австралія, Ізраїль, ЄС, Мексика, Франція, Канада, Німеччина, Японія, Італія, Корея, США та Південна Африка), результатом діяльності організації стало поширення європейської практики стосовно регулювання концентрацій. ЄС здійснює великий вплив на організацію міжнародного співробітництва в сфері конкуренції. Україна бере активну участь у цих процесах.

Важливим моментом є те, що правовою основою для співпраці Антимонопольного комітету України з державними органами, міжнародними організаціями і неурядовими організаціями інших держав є абзац 3 п. 17 ст. 7 Закону України «Про АМКУ» [69]. АМКУ з 1994 р. співпрацює з Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку, яка займається розширенням співпраці між національними відомствами, які слідкують за дотриманням законів про конкуренцію, проблемами розвитку конкуренції, поширенням інформації щодо товарів та послуг, а також підтримує політику, спрямовану на захист прав споживачів.

У Парижі під егідою ОЕСР з 2001 р. у сесіях Глобального форуму з питань конкуренції беруть участь вищі посадові особи АМКУ. Глобальний форум, що займається питанням конкуренції створено ОЕСР через сучасну тенденцію спрямовану до об'єднання зусиль міжнародних організацій і конкурентних відомств. На сучасному етапі ОЕСР хоче підвищити інформування з усього спектру національних політик і впливу на міжнародну спільноту і надає моливості для цього урядам держав, а також, що менш

важливо, збільшує коло учасників своїх дискусій, залучаючи до них представників країн, що не є членами Організації.

У листопаді 2011 р. відбулось засідання Ради ОЕСР на якому було вирішено залучити Україну до участі в якості спостерігача в роботі Комітету з питань конкуренції ОЕСР, а також до його робочих груп з питань регулювання конкуренції правозастосування і співробітництва. Україна брала участь у роботі Комітету з питань конкуренції на правилах для країн, які не є членами ОЕСР визначених Радою процедурами і правилами участі. Антимонопольний комітет, для того щоб Україна мала змогу стати членом Комітету з питань конкуренції, працює над здійсненням виконання вимог резолюції Ради щодо участі в роботі органів ОЕСР. На сьогоднішній день для України найважливішою є перспектива глибшої економічної інтеграції з Європейським Союзом та повна участь у роботі ОЕСР, яка має прискорювати впровадження в країні заходів, що спрямовані на зміцнення конкуренції як головного принципу організації української економіки [70].

АМКУ бере участь у роботі Міжурядової групи експертів з питань конкурентного законодавства та політики ЮНКТАД. Починаючи з 1998 р. АМКУ досить тісно співпрацює з Конференцією ООН з питань торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), на той час представником України у Міжурядовій групі експертів з питань законодавства та політики у галузі конкуренції (МГЕ) стає Голова АМКУ. Завданням МГЕ є аналіз та удосконалення міжнародних засад стосовно запровадження конкурентної політики та законодавства, питання узгодження конкурентної та торгівельної політики, зближення національних правил конкуренції з Комплексом узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил контролю за обмежувальною діловою практикою. Рішення МГЕ знаходять своє відображення у програмних та правових документах, що розробляються за участю АМКУ в тому числі.

Починаючи з 2002 р. Антимонопольний комітет України є членом Міжнародної мережі з питань конкуренції (ММК). Це єдина міжнародна організація, сферою діяльності якої є правозастосування конкурентних правил.

Суть її діяльності полягає в тому, що вона об'єднала приблизно 100 конкурентних відомств розвинених країн та країн, що розвиваються на добровільних засадах. Діяльність ММК спрямована на поширення найкращого досвіду у сфері запровадження конкуренції, зближення процедурних та базисних правових норм країн-членів, створення найбільш сприятливих умов для подальшого розвитку конкурентної політики країн та міжнародного співробітництва у цій сфері. Головною функцією ММК є створення міжнародної мережі для забезпечення конкурентних відомств розвинутих країн та країн, що розвиваються, практичними матеріалами з застосування антимонопольної політики. Також, варто зазначити, що основною мет діяльності цієї організації. Вона полягає в зміцненні співробітництва та поступового зближення правозастосовної діяльності різних конкурентних відомств – членів ММК. [41]

Форма співпраці України з конкурентними відомствами інших держав є договірною і полягає в укладанні двосторонніх та багатосторонніх міжнародних та міжурядових договорів про співробітництво в сфері конкуренції. Предметом міжнародного співробітництва є обмін інформацією між різними конкурентними органами. Серед багатосторонніх договорів варто виділити ратифікований Верховною Радою України в 2003 р. Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики, підписаний в рамках СНД 25 січня 2000 р. [71]. Основною метою даного договору є створення правових і організаційних засад співробітництва сторін стосовно проведення узгодженої антимонопольної політики та розвитку конкуренції, а також усунення негативних для торгівлі та економічного розвитку чинників і недопущення дій, які завдають або можуть завдати шкоди економічним інтересам держав - учасницям внаслідок монополістичної діяльності і/чи недобросовісної конкуренції. Варто зазначити, що даний Договір є відкритим для приєднання інших держав, які на даний час не є членами СНД. Договором створено Міждержавну раду з антимонопольної політики, стосовно якої Україна зробила

застереження при ратифікації, що стосується невизнання міжнародної правосуб'єктності Ради.

Головна ціль укладених міжвідомчих угод є налагодження постійного механізму професійного співробітництва під час розгляду справ про порушення конкурентного законодавства. Укладені договори забезпечують захист економічної конкуренції на території держав-учасниць угод, сприяють проведенню обміну досвідом, а також сприяють припиненню спотворень конкуренції у випадках, які виходять за межі юрисдикції національного антимонопольного законодавства. Лібералізація та усунення бар'єрів торгівлі, введені державами, є цілями міжнародних торгових угод, багатосторонніх або двосторонніх. Міжнародна політика лібералізації торгівлі як торгова політика має знаходити своє відображення в міжнародно-правовому регулюванні, яке впливає на державні обмеження підприємницької діяльності, які полягають в особливостях тарифних обмежень та антидемпінгових і кількісних обмежень торгівлі. Конкурентна політика націлена проти поведінки приватних підприємств, що обмежують або можуть обмежувати міжнародну торгівлю. В широкому розумінні торговельна політика, що охоплює міжнародну політику в сфері конкуренції, можна розглядати як таку міжнародну політику, що спрямована на регулювання обмежень в міжнародній торгівлі. У цьому розумінні конкурентна політика є однією зі сфер дії міжнародної торговельної політики. Є відомості, що на даний час укладено більше 500 угод із лібералізації торгівлі. Варто також зазначити, що половину з них було укладено після 1995 р. [40]

В рамках регіональних торговельних угод сторони мають намір запровадити певне правове середовище, за умов існування якого можна було б забезпечити добросовісну конкуренцію. Відкриття національних ринків в рамках преференційних торговельних угод відбувається через скасування мит, зменшення квотування та ліквідацію інших видів тарифних бар'єрів. Встановлення відповідного правового конкурентного середовища в

міжнародних торговельних угодах (двосторонніх та багатосторонніх) є головним аспектом лібералізації торгівлі.

Варто зазначити, що у ст. 2 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства прямо вказано на те, що одним із завдань Енергетичного співтовариства є запровадження правил добросовісної конкуренції на енергетичному ринку. У ст. 18 зазначеного Договору передбачено застосування ст. 101 та 102 ДФЄС до умов торгівлі енергопродуктами й матеріалами. Передбачається, що усі домовленості між підприємствами, рішення об'єднань підприємств та погоджена діяльність, що мають на меті або результатом яких є запобігання конкуренції, її обмеження або спотворення; зловживання підприємства або групи підприємств домінуючим положенням на ринку між Договірними Сторонами в цілому або на значній частині ринку; та будь-яка державна допомога на користь певних підприємств або певних енергоресурсів, яка спотворює або загрожує спотворити конкуренцію, визнаються несумісними із заснування енергетичного ринку, оскільки може негативно вплинути на торгівлю енергопродуктами й матеріалами [72].

Після вступу України до СОТ у 2008 р. нашій державі був відкритий доступ до формування єдиного правового та адміністративного простору міжнародної торгівлі. Україна отримала режим найбільшого сприяння та національний режим для товарів, що експортуються та імпортуються українською стороною. Фактично, залучаючись до преференційних умов торгівлі, Україна влилася в платформу співпраці держав світу щодо формування конкурентного середовища із механізмами протидії недобросовісній торговельній політиці, зокрема через встановлений механізм антидемпінгового захисту та правового регулювання субсидування товарів.

Угода про вільну торгівлю, укладена Україною з країнами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ) [73], та Угода про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) [74] слугують яскравим прикладом запровадження правового середовища із закріпленням вимог щодо дотримання конкуренції. Дані угоди характеризуються досить широким впровадженням особливих норм, що

регулюють відносини конкуренції між сторонами, поширюючи *acquis* ЄС щодо конкуренції в правопорядок України. Україна має досвід укладання угод про заснування зон вільної торгівлі наприклад, Договір про зону вільної торгівлі в рамках СНД, який вступив в силу 20 вересня 2012 р. [49]. Даний Договір поряд із заснуванням зони вільної торгівлі (ст. 2), із положеннями про відміну кількісних обмежень в торгівлі (ст. 3) та щодо надання національного режиму в торгівлі (ст. 5), встановлює правила лише для прозорості надання державної допомоги підприємствам. Виходячи із вищевикладеного, тільки одна із складових комплексної конкурентної політики охоплена даним Договором – правове регулювання державної допомоги. Після вступу до СОТ Україна уклала ще одну преференційну угоду – Угоду про вільну торгівлю між Україною та Чорногорією від 18 листопада 2011 р. [55]. Що стосується регулювання конкуренції, то ця угода взагалі не передбачає таких положень. За даними, що наводив Є. Перелигін, на різних стадіях знаходиться створення зони вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем, Канадою, Марокко, Сербією, Сирійською Арабською Республікою. Також Україною здійснюється опрацювання доцільності укладення угод зони вільної торгівлі з В'єтнамом, МЕРКОСУРОм, Сінгапуром, Туреччиною, Єгиптом тощо [75].

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є інструментом поширення дії права Європейського Союзу на правопорядок України шляхом включення в текст угоди норм права ЄС. Положення Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом (ст. ст. 253, 256) відсилають до статей ДФЄС, які регулюють конкуренцію на внутрішньому ринку (ст. 101, 102 та 106–107 ДФЄС), а також до положення регламентів [76].

Варто зазначити, що одним з основних елементів заснування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом стає правове регулювання конкуренції, що передбачено в тексті угоди. В преамбулі Угоди про асоціацію відзначено, що основним фактором для економічної модернізації та реструктуризації стає заохочення та стимулювання конкуренції. Поряд із зменшенням або скасуванням мит на товари, зборів та інших еквівалентних

платежів протягом перехідного періоду у максимум 10 років (як це зазначено у ст. 25 Угоди про асоціацію) Угодою передбачено надання національного режиму товарів, що означає відкриття національних ринків. Угодою особливо відзначена сфера конкуренції, де передбачено прийняття змін до національного законодавства України з метою, щоб відкриті ринки функціонували «за одними правилами». При чому, слід додати, що зміст положень про Глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною, наведений у Частині IV Угоди про асоціацію, вказує на те, що ця угода не тільки охоплює традиційні аспекти Зони вільної торгівлі, такі як доступ до ринку товарів, а також включає державні закупівлі, права інтелектуальної власності, конкуренцію, енергетику, тощо. [40]

Серед усіх сфер, які супроводжують заснування Глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі, варто виділити сферу конкуренції. Це єдина сфера відносин, де передбачається виконання вимог стосовно імплементації конкретних вказаних в самому тексті Угоди норм без відсилки до Додатків, свідчить про головну роль конкуренції у забезпеченні ефективного функціонування зони вільної торгівлі. Варто відмітити, що особливістю даної сфери відповідно до Угоди про асоціацію є те, що жодна із сторін Угоди не може вдаватися до процедури врегулювання спорів з питань, віднесених до сфери конкуренції (ст. 261 Угоди). Тільки зобов'язання щодо термінів гармонізації українського законодавства відповідно до ст. 256 Угоди можуть стати об'єктом процедури врегулювання спорів. Це означає, що положення Угоди про асоціацію визначають в імперативному порядку принципи функціонування вільної конкуренції на ринку за умов зони вільної торгівлі. Заборона антиконкурентних дій у формі узгоджених дій або угод, зловживання домінуючим становищем, а також принцип контролю за концентраціями є основними елементами реалізації вільної торгівлі. Державна допомога, яка надається підприємствам, може спричинити викривлення конкуренції шляхом створення переваг для деякої окремих підприємств чи виробництв. Тому державна допомога окремо розглядається правом Європейського Союзу і є

об'єктом суворого контролю. У зв'язку з цим спеціальна увага в Угоді про асоціацію приділена питанню державної допомоги. Ключові принципи не викривленої конкуренції в умовах ринкової економіки є одним з основних принципів поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, що засновується Угодою відповідно до Розділу IV Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею.

Отже, подальша лібералізація торгівлі між Україною, ЄС та країнами Європейської асоціації вільної торгівлі зумовить українські підприємства слідувати нормам конкуренції, передбаченим ст. ст. 101 та 102 ДФЄС. В основному визначені міжнародно-правові форми співпраці України з міжнародними організаціями та державами знаходять своє відображення в поступовому удосконаленні українського конкурентного законодавства.

3.2. Шляхи удосконалення нормативно-правової бази України з питань захисту конкуренції та умови її наближення до права ЄС

Процес гармонізації законодавства України з правом Євросоюзу є одним із головних напрямів співробітництва. Він визначає умови до подальшого поглиблення економічної співпраці і створює правові передумови для переходу на наступні етапи європейської економічної інтеграції.

Сучасний світ на даний час перебуває в стані незворотних глобалізованих процесів економічної інтеграції. Залучаючись до міжнародних торговельних відносин, перед Україною стоїть завдання створити відповідне правове середовище для ефективної імплементації інтеграційних економічних процесів. Створення такого конкурентного правового середовища в умовах ринкової економіки є найактуальнішим питанням на даний час. Вирішивши його, наша держава може збільшити залучення інвестицій та стане привабливішою для ведення господарської діяльності. На початку періоду бурхливого зростання кількості країн з власними конкурентними законами в усьому світі Україна створила національну систему конкурентного законодавства. На початку 1990-х рр. лише приблизно двадцять країн мали закони про конкуренцію та механізми

їх застосування. На цей час існує вже понад 100 країн з власним конкурентним режимом.

В рамках українського законодавства, правові засади боротьби з картельними змовами закріплені у багатьох нормативно-правових актів, головним чином у: Господарському кодексі України (ГКУ) [23], Кодексі України про адміністративні правопорушення [77], Законах України «Про захист економічної конкуренції» [24], «Про захист від недобросовісної конкуренції» [78], «Про Антимонопольний комітет України» [69], та ряді підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих Кабінетом Міністрів України та Антимонопольним комітетом України. Наша держава має розвинену систему захисту конкуренції та досить комплексне конкурентне законодавство, яке поширюється на традиційні антитрастові сфери, недобросовісну конкуренцію, а також антиконкурентні дії та рішення органів державної влади. Перший український закон про конкуренцію, а саме Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» [79], був розроблений із залученням визначних вчених таких як А.Довгерт, О.Вишняков, С.Козьяков, Н.Кузнецова, О.Мельниченко тощо. Закон «Про обмеження монополізму» був прийнятий у перші дні формування української держави у лютому 1992 р. Предметом цього Закону були зловживання домінуючим становищем, антиконкурентні угоди та дискримінація суб'єктів підприємництва органами влади, а також методи недобросовісної конкуренції між суб'єктами підприємства.

У листопаді 1993 р. був прийнятий Закон України «Про Антимонопольний комітет України», відповідно до якого був створений АМКУ. В ст. 10 Господарського кодексу України [23] відзначено, що одним з напрямів економічної політики України є антимонопольно-конкурентна політика, яка спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації. Правове закріплення цієї політики здійснюється визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики, програмах

діяльності Кабінету Міністрів України та цільових програмах розвитку (п. 4 ст. 9 ГКУ). В Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» [80] відзначено, що одним з принципів внутрішньої політики є рівність усіх суб'єктів права власності перед законом, захист конкуренції у сфері економічної діяльності (ст. 2). В ст. 7 Закону містяться основні засади внутрішньої політики в економічній сфері, серед яких слід виділити: розвиток конкуренції як основного чинника підвищення ефективності економіки, забезпечення дієвого регулювання діяльності природних монополій, недопущення проявів монополізму на державному та регіональному рівнях.

В 2012 році Кабінетом Міністрів України була схвалена Концепція Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014–2024 рр. [81]. У ній вперше офіційно було сформульовано проблеми із забезпечення розвитку конкуренції та методи й шляхи їх вирішення. У даній Концепції зазначалось, що метою програми є розвиток конкуренції на товарних ринках як засіб забезпечення сталого економічного зростання, покращення умов для їх ефективного функціонування, удосконалення механізму державного регулювання таких ринків. Також, було запропоновано три шляхи досягнення поставленої мети. Перший варіант передбачає проведення структурної демонополізації, зокрема пов'язаної із зміною відносин власності.

Другий варіант передбачає проведення подальшої лібералізації доступу іноземних суб'єктів господарювання на вітчизняний ринок. Третій, оптимальний варіант розв'язання проблеми розвитку конкуренції передбачає виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, державними органами, які здійснюють регулювання в окремих сферах діяльності, та органами місцевого самоврядування комплексу заходів, спрямованих на розвиток конкуренції, захист і обмеження монополізму. Усі ці заходи є важливими складовими антимонопольно-конкурентної політики. Досягнення мети Програми може бути успішним тільки за умови їх комплексного здійснення. На початку розробки концепції Програми важливо було виявити проблеми, що заважають розвитку конкуренції. Наступним

кроком були систематизація проблем за результатами наукових досліджень, практики правозастосування та досліджень стану відповідних ринків, що здійснювалися Антимонопольним комітетом України. Беручи до уваги положення спеціальних законів, які регулюють відносини конкуренції в Україні, варто зазначити, що на початку ХХІ ст. наголос у здійсненні антимонопольно-конкурентної політики в Україні переноситься з обмеження монополізму в економіці на розвиток і захист реальної конкуренції.

На сучасному етапі становлення українського законодавства про конкуренцію державна політика здійснює ряд заходів з лібералізації економічних секторів, що знаходяться у стані природної монополії, із вдосконаленням правових механізмів регулювання діяльності природних монополістів і механізмів захисту реальної та потенційної конкуренції. Аналізуючи конституційні приписи (абз. 4 ст. 13, абз. 3 ст. 42 Конституції України) [82] можна узагальнити головні принципи конкурентно-антимонопольної політики в Україні.

По-перше, розвиток економічної конкуренції та обмеження монополізму у господарській діяльності є обов'язковими елементами державної політики.

Другим принципом є те, що всі органи державної влади (законодавчі, виконавчі та судові) зобов'язані забезпечувати реалізацію конкурентної політики. Важливим є те, що функціями законодавчої влади є забезпечення прийняття законів, які є необхідними для захисту та розвитку конкуренції; органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та органи адміністративно-господарського управління та контролю забезпечують реалізацію конкурентної політики; спеціальний орган – Антимонопольний комітет України бере участь у формуванні конкурентної політики та в її реалізації в частині здійснення контролю за дотриманням законодавства; судова влада забезпечує захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які порушені внаслідок обмежень конкуренції, здійснює судовий контроль за застосуванням законодавства та правильністю й адекватністю рішень АМКУ.

Третій принцип розвитку конкурентної політики в Україні пов'язаний із поступовою гармонізацією законодавства до права Європейського Союзу та міжнародної практики в сфері конкуренції. Процеси гармонізації українського антимонопольного законодавства до права Євросоюзу розпочалися із прийняттям Закону України «Про захист економічної конкуренції» [24]. Це пояснюється тим, що однією із перспективних сфер, яка підлягає гармонізації, була визначена конкуренція (ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво). В наступних двосторонніх документах між Україною та Європейським Союзом постійно наголошувалося про вдосконалення конкурентного середовища. Таким чином, всі наступні нормативно-правові акти України приймалися з урахуванням приписів норм права Європейського Союзу.

В українському законодавстві картельні змови мають назву антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, під якими розуміються узгоджені дії, що стосуються встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів; обмеження виробництва ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів; усунення з ринку або обмеження доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців; застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у не вигідне становище в конкуренції укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмету цих угод; суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин.

За аналізом ст. 5 та 6 Закону «Про захист економічної конкуренції» спостерігається відповідність побудови структури антимонопольного

законодавства за зразком права Європейського Союзу: форми здійснення антиконкурентних узгоджених дій (угоди, рішення та узгоджена практика), відображення необхідних умов для визнання недійсними узгоджених дій, які мають на меті чи стають наслідком недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Варто зазначити, що одним з основних елементів заснування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом є правове регулювання конкуренції, що прямо передбачено в самому тексті угоди. В преамбулі Угоди про асоціацію вказано, що ключовим фактором для економічної модернізації та реструктуризації стає заохочення та стимулювання конкуренції. Разом зі зменшенням або скасуванням мит на товари, зборів та інших еквівалентних платежів протягом перехідного періоду у максимум 10 років (як це зазначено у ст. 25 Угоди про асоціацію) Угодою передбачено надання національного режиму для товарів, що означає відкриття національних ринків.[41]

Для загального балансу та вигоди і витрат лібералізації транскордонного пересування фактор виробництва виявився на користь країні, їй потрібні особливі дії в рамках національної економічної політики. Таким чином, Угодою особливо відзначена сфера конкуренції, де передбачено прийняття змін до національного законодавства України з метою, щоб відкриті ринки функціонували відповідно «до одних правил». Також, важливим є те, що зміст положень про Глобальну та всеосяжну зону вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною, наведений у Частині IV Угоди про асоціацію, показує те, що дана угода не тільки охоплює традиційні аспекти зони вільної торгівлі, такі як доступ до ринку товарів, але також включає державні закупівлі, права інтелектуальної власності, конкуренцію, енергетику, тощо. Серед усіх цих сфер, що супроводжують заснування Глобальної та всеосяжної зони вільної торгівлі, слід виділити сферу конкуренції, адже це єдина сфера відносин, в якій передбачається виконання чітких вимог стосовно імплементації конкретних вказаних в самому тексті Угоди норм без відсилки до Додатків, свідчить про основну роль конкуренції у забезпеченні ефективного функціонування зони вільної торгівлі.

Аналізуючи процес правового регулювання конкуренції в Україні можна сказати, що ще на початку 2000-х рр. він відбувався з урахуванням європейського досвіду. Це пов'язано з існуванням великої кількості двосторонніх документів, що проголошували проведення гармонізації українського законодавства до вимог права Європейського Союзу. Так, Закон України «Про захист економічної конкуренції» був розроблений з метою максимального наближення законодавства України до права Європейського Союзу в даній сфері. У цілому, норми вищезазначеного Закону, в результаті якого було об'єднано правові механізми недопущення монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції, розроблялись дивлячись на практику застосування норм права Європейського Союзу [83]. В Закон постійно вносилися зміни щодо удосконалення системи контролю за дотриманням норм конкуренції. При цьому всі ці зміни приймалися за «європейським зразком», переймаючи практику їх застосування інститутами Європейського Союзу. У процесі боротьби із картельними змовами законодавцями було проаналізовано та взято за основу позитивну європейську та американську практику із застосування програми пом'якшення відповідальності [84], зокрема, в Україні разом із прийняттям у 2001 р. Закону України «Про захист економічної конкуренції» [24] також було запроваджено інститут «Leniency». Так, у ч. 5 ст. 6 Закону про захист конкуренції передбачено, що особа, яка здійснила антиконкурентні узгоджені дії, але раніше за інших учасників цих дій добровільно повідомила в Антимонопольний комітет України про порушення та надала інформацію, що має суттєве значення для прийняття рішення у справі, звільняється від відповідальності, передбаченої законодавством (штрафу до 10 % від виручки порушника за останній фінансовий рік). У зв'язку з цим Антимонопольний Комітет України в червні 2012 р. прийняв Порядок звільнення від відповідальності [85], який деталізує можливість звільнення від відповідальності за вчинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктами господарювання відповідно до п. 5 ст. 6 Закону. За своєю суттю це імплементація в українське законодавство нового юридичного поняття –

«leniency policy», відомого в європейській практиці під терміном «політика поблажливості». Варто відмітити, що за системою «Leniency» в Україні за останні 10 років було звільнено від відповідальності тільки декілька порушників, якими в основному були установи державної влади, а картельні справи не були резонансними. Фахівці вважають, що причинами низької ефективності системи «Leniency» в Україні полягають у відсутності кримінальної відповідальності за участь в картелі, низьких сумах штрафів, що накладаються, та «економічній доцільності» для порушника продовжувати порушення і потім оскаржувати можливий штраф антимонопольного органу в суді, ніж припиняти порушення та надавати докази участі конкурентів у картелі.

Відносини асоціації вимагають більш поглибленого та досконалого процесу гармонізації антимонопольного права України до права Європейського Союзу. На етапі проведення гармонізації законодавства, відповідно до положень Угоди про партнерство та співробітництво та двосторонніх актів органів співробітництва між Україною та Європейським Союзом, процес гармонізації характеризувався як рекомендаційний, а на етапі запровадження Угоди про асоціацію він набував ознак обов'язковості. У ст. 1 Угоди про асоціацію зазначається, що головною метою асоціації є «заснування умов для поглиблених економічних та торговельних відносин, спрямованих на поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку Європейського Союзу». Основні принципи не викривленої конкуренції в умовах ринкової економіки є одним з ключових принципів поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, що засновується Угодою. Питанням конкуренції присвячена окрема частина 10 Угоди (ст. ст. 253–267). Вона складається з двох секцій: антитрестівське регулювання та концентрації й державна допомога. Даний поділ на секції є притаманним праву Європейського Союзу. [40]

З метою ефективного функціонування зони вільної торгівлі в Угоді про асоціацію визначені основні практики та економічні операції, які можуть негативно впливати на функціонування ринків та підірвати переваги

торговельної лібералізації, встановленої між сторонами. Такими антиконкурентними практиками є:

- а) угоди та узгоджені дії між підприємствами, метою або наслідком яких є недопущення, усунення, обмеження чи суттєве послаблення конкуренції;
- б) зловживання одним або декількома підприємствами своїм домінуючим положенням;
- в) концентрація суб'єктів господарювання, наслідком якої є монополізація чи значне обмеження конкуренції на ринку (ст.254 Угоди про асоціацію).

Законодавство України відтворює основоположні принципи добросовісної конкуренції і передбачає заборону вищезазначених дій, що чітко закріплено в абз. 3 ст. 42 Конституції України. У ст. 254 Угоди про асоціацію містяться співвідношення із поняттями «антиконкурентні узгоджені дії» відповідно до ст. 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції»; «зловживання монопольним становищем на ринку», згідно із ст. 13 Закону; а також поняттю «контролю за концентрацією», що визначається у ст. 22 Закону. Зазначається, що сторони, визначаючи важливість імплементації основних принципів, викладених у ст. 254 Угоди про асоціацію, застосовують їх на «недискримінаційній прозорій основі, поважаючи принципи процесуальної справедливості та права на захист» (ст. 255 Угоди).

Отже, з огляду на вищенаведене можна зробити висновок, що законодавство України перебуває у процесі досягнення гармонізації з законодавством Європейського Союзу.

Варто відмітити, що Україна рухається в євроінтеграційному напрямку зовнішньої політики, про це свідчить вступ нашої країни до Світової Організації Торгівлі, набуття чинності угоди про заснування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейської асоціації вільної торгівлі та підписання й ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Одним з основних напрямів і завдань в торгівлі між Україною та ЄС є правове регулювання конкуренції, що прямо передбачено в самому тексті

Угоди. Факт включення до тексту Угоди всіх матеріальних та процесуальних аспектів гармонізації конкурентного права України свідчить про незмінність вимог стосовно відбудови відповідного конкурентного середовища.[75]

Сталими є ключові принципи забезпечення конкурентного середовища в торговельних відносинах між Україною та Європейським Союзом. Підтвердження цього факту міститься в ст. 254 Угоди про асоціацію, якою передбачається, що позитивні наслідки від лібералізації торгівлі можуть бути зменшені за рахунок антиконкурентної господарської практики.

Угода про асоціацію наголошує на існуванні правових прогалів в процесі імплементації норм права конкуренції в національне законодавство України, а також терміни їх виконання. Важливим є той факт, що в тексті Угоди містяться посилання на нормативні акти Європейського Союзу, які мають бути включені в законодавство України. Основні прогалини в українському законодавстві, на які наголошує Угода про асоціацію, варто розділити на аспекти матеріального та процесуального права. Варто зазначити, що ст. 256 Угоди про асоціацію присвячена матеріальним аспектам наближення законодавства України до права Євросоюзу в сфері захисту конкуренції та термінам її виконання. Умовно такі матеріальні вимоги можна згрупувати відповідно до сфери, до якої вони відносяться, зокрема: правовий режим антиконкурентних узгоджених дій, контроль над концентрацією, діяльність державних монополій та державна допомога. В рамках розгляду кожної зі сфер правового регулювання конкуренції в даній роботі автором виокремлюються конкретні пропозиції щодо удосконалення національного законодавства з метою імплементації Угоди про асоціацію. Першою умовою удосконалення матеріальних норм українського законодавства є його наближення в сфері регулювання режиму винятків із антиконкурентних угод.

В сфері застосування практики антиконкурентних дій Угода про асоціацію наголошує на необхідності усунення прогалини в українському законодавстві стосовно імплементації порядку блокових виключень для угод щодо передачі технологій, який передбачений Регламентом 772/2004 від 27

квітня 2004 р. [86]. Варто зауважити, що в період підготовки Угоди про асоціацію до підписання в самому Європейському Союзі відбулися зміни та зазначений Регламент вже не діє. З 1 травня 2014 року чинним є Регламент №316/2014 від 21 березня 2014 р. [87], дія якого закінчиться 30 квітня 2026 р.

Важливим аспектом удосконалення матеріальних норм регулювання конкуренції є контроль за концентраціями. Угода про асоціацію містить додаткові вимоги щодо удосконалення правового регулювання контролю за концентраціями. У ст. 256 (п. 2) Угоди містить посилання на окремі статті Регламенту 139/2004 від 20 січня 2004 р. [88] (а саме ст. 1 та ст. 5), які повинні бути імплементовані в національне законодавство протягом трьох років з моменту набуття чинності даною Угодою. Практика Антимонопольного комітету України на підставі ст. 22 та 23 Закону значно відрізняється від практики Єврокомісії щодо контролю за концентраціями. В Законі визначається, що концентрація може бути здійснена лише за умови попереднього отримання дозволу Антимонопольного комітету України у випадках здійснення транзакцій, передбачених Законом, коли загальна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, за останній фінансовий рік, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 12 мільйонам євро, і при цьому сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів, в Україні та за кордоном, не менш як у двох учасників концентрації та хоча б в одного учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму еквівалентну 1 мільйону євро.

Другим можливим випадком отримання дозволу Антимонопольного комітету України є така транзакція, коли частка на певному ринку товару будь-якого учасника концентрації або сукупна частка учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує 35%, та концентрація відбувається на цьому чи суміжному з ним ринку товару (ст. 24 Закону).

Аналізуючи зміст ст. 2 Закону України про захист економічної конкуренції [24] можна зробити висновок, що до сфери його застосування

потрапляють ті економічні відносини, що впливають чи можуть впливати на конкуренцію на території України. Ця норма імплементує «доктрину ефекту», якою встановлюється принцип екстериторіальності національного законодавства стосовно відносин, які, хоч і мають місце поза межами території держави, але можуть впливати на права та інтереси суб'єктів господарювання, споживачів на її території. Антимонопольний комітет України з цього питання висловлював позицію, що національний режим контролю за концентраціями покликаний захищати не тільки існуючу, але й потенційну конкуренцію і дає можливість оцінити потенційний вплив концентрації закордонних суб'єктів господарювання на ринки в Україні.

Ст. 42 Конституції України передбачає зобов'язання держави забезпечувати захист конкуренції у підприємницькій діяльності, який включає в себе контроль за наданням державної підтримки, що потенційно впливає на конкуренцію в цілому. Ст. 16 Господарського Кодексу України [23] визначає можливість надання дотацій та інших засобів державної підтримки суб'єктам господарювання, натомість містить відсылку до спеціального закону, який би врегулював відносини державної допомоги. Також, в ст. 26 Господарського Кодексу містяться правила відносно виключних можливостей обмеження конкуренції, які мають бути врегульовані окремим законом, як це чітко визначено у п.3 зазначеної статті [23].

Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» були внесені зміни до Господарського кодексу, а саме була замінена ст. 26 з «обмеження конкуренції» на «державна допомога суб'єктам господарювання». Цією статтею чітко прописується відсылка до спеціального закону. У межах Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [89] Антимонопольного комітету України визначається як уповноважений орган у сфері державної допомоги, а Кабінет Міністрів України наділяється важливими функціями стосовно звільнення від повідомлень. Також, важливо відмітити, що Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [89] розроблявся відповідно до норм права Європейського

Союзу. Норми цього законопроекту повністю відтворюють всі вимоги, які ставляться Угодою про асоціацію.

Згідно з Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» Антимонопольний комітет України стає уповноваженим органом щодо отримання повідомлень про нову державну допомогу від надавачів такої допомоги, прийняття їх до розгляду або відмови у їх розгляді; визначення належності до державної допомоги заходів щодо підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, оцінювання допустимості державної допомоги для конкуренції, прийняття рішень; збирання та проведення аналізу інформації про заходи щодо підтримки суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, вимагання від надавачів та отримувачів державної допомоги, їх посадових осіб інформації, у тому числі з обмеженим доступом, необхідної для прийняття рішень (ст.8 Закону). Законом передбачається правове регулювання моніторингу державної допомоги, порядок її повідомлень до Антимонопольного комітету України, порядок визначення неналежного використання державної допомоги та порядок її повернення.

У сфері удосконалення процедурних аспектів застосування норм конкуренції важливе значення має виконання принципу прозорості та аргументованості рішень Антимонопольного комітету України і судів у справах про узгоджені дії та концентрацію, а також їх своєчасна публікація. Відносно приведення у відповідність процесуальних норм реалізації політики конкуренції варто зазначити, що головним недоліком українського законодавства є відсутність принципу прозорості в процесі прийняття рішень Антимонопольного комітету України. Угодою про асоціацію передбачається, що протягом трьох років з моменту вступу в силу Угоди Закон України «Про захист економічної конкуренції» повинен бути доповнений зобов'язанням Антимонопольного комітету України стосовно публікації рішень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, а також рішень у справах щодо контролю над концентраціями (п.1, 3 ст.256 Угоди). Діюча ст. 48

Закону України «Про захист економічної конкуренції» та Закон України «Про АМКУ» не визначають обов'язку Антимонопольного комітету України офіційно публікувати свої рішення. Це зобов'язання випливає з п.1 ст. 256 Угоди про асоціацію, яка чітко зазначає норму, що має бути імплементована в законодавство України, а саме ст. 30 Регламенту №1/2003 від 16 грудня 2002 року [90].

Отже, запропоновано доповнити Закон України «Про Антимонопольний комітет України» спеціальною нормою про офіційне опублікування рішень Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень. Також, в п. 5 та п. 6 ст. 255 Угоди містяться зобов'язання Антимонопольного комітету України прийняти та опублікувати документи, які б пояснювали принципи накладення грошових санкцій за порушення норм конкуренції. Варто зазначити, що не дивлячись на те, що за Законом України «Про захист економічної конкуренції» Антимонопольний комітет України може накладати штрафи на порушників у розмірі до десяти відсотків доходу від реалізації товарів за попередній фінансовий рік невірним на теперішній час залишається питання методики й підходів визначення в Україні суми ймовірного штрафу, хоча вже декілька років впроваджується Програма пом'якшення покарання за картелі.

Діюча ст.52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначає межі визначення штрафних санкцій, не визначаючи порядок їх обчислення. В Європейському Союзі у 2006 р. було прийнято Керівництво щодо методу обчислення штрафних санкцій [91]. В Європейській практиці штрафні санкції вираховуються із великою точністю та можливістю оспорювання кожного недобросовісно нарахованого євро в судах, в цей час в Україні такі штрафи вираховуються приблизно й не методично, що є неприпустимо. Основним засобом ефективного процесу гармонізації та взаєморозуміння сторін Угоди в сфері конкуренції на даний час є консультації, проведення яких передбачається в ст. 260 Угоди про асоціацію. Процедура консультацій застосовується під час тлумачення або застосування сторонами

правил конкуренції. З проаналізованих сфер головних напрямів наближення українського антимонопольного законодавства до права Європейського Союзу, відповідно до вимог Угоди про асоціацію, можна зробити висновок, що важливим недоліком української правової системи є недостатній рівень належного правозастосування та удосконалення прозорого механізму та процедури прийняття рішень, в тому числі через механізм оприлюднення рішень національного антимонопольного органу.

Необхідною умовою для забезпечення гармонізованої системи правового регулювання конкуренції є співпраця та координація, включаючи обмін інформацією, між відповідними національними органами України, Європейського Союзу та його держав-членів, на що вказує ст. 259 Угоди про асоціацію. Також, в цій статті Угоди про асоціацію робиться наголос на тому, що така співпраця ніяк не впливає на прийняття національними органами незалежних рішень [75].

Заборони антиконкурентних дій у формі узгоджених дій або угод, зловживання домінуючим становищем, а також принцип контролю за концентраціями є основними елементами реалізації вільної торгівлі. Державна допомога, яка надається підприємствам державами, може спричинити викривлення конкуренції шляхом створення переваг для деяких підприємств чи виробництв. Саме з цієї причини державна допомога окремо регулюється правом Євросоюзу і є об'єктом суворого контролю. У зв'язку з цим, спеціальна увага в Угоді про асоціацію приділяється питанню державної допомоги. Правова гармонізація є процесом наближення різних правових систем до правових зразків, за рахунок чого і відбувається зближення цих систем. При такій взаємодії предметом гармонізації виступає не тільки матеріальний зміст норм, що запозичується, а й характер їх практичного застосування. В даному аспекті найважливішого значення набуває практика Суду Європейського Союзу, що тлумачить та роз'яснює особливості реалізації норм права Євросоюзу. Для виконання вказаних зобов'язань Україна має протягом трьох років з моменту набрання чинності Угоди про асоціацію адаптувати своє

законодавство в цій сфері до законодавства Європейського Союзу та створити належну та ефективну інституційну систему, включаючи операційно незалежний орган з необхідними повноваженнями, систему контролю надання та використання державної допомоги, включаючи забезпечення відповідної статистичної інформації.

Отже, в сфері удосконалення процедурних аспектів застосування норм конкуренції важливе значення має виконання принципу прозорості та аргументованості рішень АМКУ і судів у справах про узгоджені дії та концентрацію та їх своєчасна публікація. Стосовно приведення у відповідність процесуальних норм реалізації політики конкуренції то слід зазначити, що основним недоліком українського законодавства є відсутність принципу прозорості в процесі прийняття рішень АМКУ. Основним недоліком української правової системи є недостатній рівень належного правозастосування та удосконалення прозорого механізму та процедури прийняття рішень, в тому числі через механізм оприлюднення рішень національного антимонопольного органу. Необхідною умовою для 404 забезпечення гармонізованої системи правового регулювання конкуренції постає співпраця та координація, включаючи обмін інформацією, між відповідними національними органами України, Євросоюзу та його держав-членів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами виконання дослідницької роботи на основі міжнародно-правових актів, національного законодавства України, теоретичного осмислення наукових праць у різних галузях юриспруденції, врахування статистичних та аналітичних матеріалів, сформульовано відповідні висновки, надано пропозиції та рекомендації.

Отримані результати в дослідницькій роботі дозволяють зробити наступні висновки:

1. Міжнародна конкуренція відображає відносини між суб'єктами підприємницької діяльності, які виникають на світовому ринку і знаходять свій прояв у боротьбі за кращі результати діяльності. В сучасних умовах розвитку світової торгівлі зростає необхідність розробки практичних та методичних рекомендацій, а також концептуальних положень щодо покращення міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції.

2. Аналіз поняття міжнародної конкуренції показав, що існують різні точки зору щодо його розуміння. Проте, в загальному висновку можна сказати, що міжнародна конкуренція - це конкуренція національних і транснаціональних економічних суб'єктів за найвигідніші умови позиціонування власних інтересів на світовому ринку. Характерними особливостями міжнародної конкуренції є те, що вона являє собою конкуренцію суб'єктів господарювання та слугує фундаментом у формуванні ринкових відносин. Тому у сучасному світі конкуренція являє собою найважливішу складову ринкового механізму, економічне суперництво відокремлених власників бізнесу за частку ринку й прибутку, форму взаємодії об'єктів ринкових відносин, а також як механізм регулювання пропорцій суспільного відтворення. Важливо також зазначити, що, як правило, міжнародну конкуренцію розглядають як суперництво фірм на світовому рівні, а не держав. Проте, досить часто між конкуруючими фірмами виникають конфлікти, які потребують вирішення на законодавчому рівні.

Отже, поняття «конкуренція» є комплексним та міждисциплінарним поняттям. Конкуренція є динамічним процесом співіснування суб'єктів підприємництва, як в межах ринку держави, так і за її межами у світовому господарстві. Також, аналіз міждисциплінарних теорій поняття конкуренції зумовив його дослідження в широкому та вузькому аспектах. В широкому розумінні конкуренція являє собою боротьбу суб'єктів господарювання за переваги на ринку із використанням різноманітних методів. У вузькому, конкуренція являє собою саме ті форми змагальності, які обумовлені в законодавстві.

3. Досліджено особливості міжнародно-правового співробітництва держав у сфері захисту конкуренції, що дозволило виокремити та систематизувати її принципи і джерела правового регулювання. Правове регулювання конкуренції в міжнародному праві будується на принципах, серед яких виділяються принцип заборони антиконкурентної поведінки приватних і державних підприємств, тобто заборони узгодженої практики; принцип заборони зловживання доміантним становищем у межах внутрішнього ринку; принцип контролю за концентраціями на міжнародному ринку; принцип контролю та моніторингу за допомогою, що надається державами-членами або через державні ресурси у будь-якій формі і будь-коли, яка загрожує спотворити конкуренцію; принцип лібералізації, відповідно до якого державні підприємства мають привести свою діяльність у відповідність до принципів, викладених у ст. 101 та 102 ДФЄС; та принцип екстериторіальності застосування правил конкуренції. Серед виділених джерел права конкуренції Європейського Союзу особлива роль належить актам «м'якого» права, що проявляється в активізації інститутів у прийнятті таких актів, і це зумовлює необхідність врахування судової практики та економічних факторів.

4. Встановлено, що на міжнародно-правовому рівні у сфері забезпечення конкуренції спостерігається тенденція до конвергенції національних норм. Правила конкуренції, вироблені наприклад, в Європейському Союзі, мають значний вплив на розвиток такої конвергенції та слугують моделлю для

вироблення національних норм. Серед тенденцій також слід виділити: поширення антимонопольної політики на міжнародному рівні, що проявляється у спробах проведення уніфікації національних норм з метою уникнення конфліктів юрисдикцій; посилення національних норм щодо картелів, що зумовлює активізацію міждержавного співробітництва в цій сфері; введення на законодавчому рівні обмежень для держав у частині надання пільг суб'єктам конкурентних відносин, які походять із виробленого механізму контролю над державною допомогою, який набуває своєї актуальності та запозичується у правопорядках третіх країн; процес консолідації всіх інституційних механізмів з метою захисту конкуренції.

5. Досліджено значення двосторонніх міжнародних угод щодо застосування законодавства в галузі міжнародної конкуренції. Можна сказати, що такі угоди мають важливе значення для міждержавного співробітництва держав з питань забезпечення конкуренції. Вони позитивно впливають на міжнародну співпрацю, оскільки конкретизують та впорядковують напрями співпраці, полегшують взаємні відносини, що, як наслідок, зумовлює збільшення її ефективності.

6. Аналіз положень щодо конкуренції в Угодах про вільну торгівлю, митні союзи і загальні ринки дає можливість сказати, що такі угоди допомагають вільному руху товарів та послуг між державами, а це в свою чергу призводить до залучення інвестицій, здешевленню імпорту, обміну досвідом і технологіями, розвитку внутрішнього виробництва, інфраструктури, забезпечують зайнятість населення, збереження тісних міждержавних зв'язків, надходження до бюджетів податків та зборів.

7. Досліджено рекомендації міжнародних організацій в сфері захисту конкуренції та встановлено, що взаємодія з міжнародними організаціями, які займаються питаннями розвитку і захисту конкуренції, займає важливе місце у міжнародній діяльності. Метою такої взаємодії є ознайомлення з новими тенденціями, отримання консультацій з методик впровадження конкурентного законодавства, проведення двосторонніх та багатосторонніх консультацій

стосовно розслідування справ, поширення інформації про здобутки української конкурентної політики, а також, що не менш важливо, підвищення професійного рівня співробітництва через участь у спеціалізованих конференціях і семінарах.

8. Прослідковано, що в сучасних умовах спостерігається стрімкий прогрес в процесі вдосконалення міжнародних форм співпраці України з інтеграційними та іншими міжнародними організаціями з питань підтримання правового конкурентного середовища. На підставі цього визначено форми участі України в міжнародно-правовому співробітництві в сфері конкуренції, виділено засади договірної та інституційної співпраці та встановлено їхній вплив на розбудову правової системи України.

Показано, що означені форми співробітництва України з міжнародними конкурентними відомствами та установами є фундаментом для запровадження в Україні міжнародно-правових норм щодо регулювання конкуренції. В останні роки, відповідно до Угоди про асоціацію, широкомасштабний вплив щодо удосконалення правової бази з питань організації міжнародного співробітництва в сфері конкуренції на Україну здійснює Європейський Союз. Ратифікована в 2014 р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить чіткі вимоги в процесі імплементації норм права конкуренції в національне законодавство України, а також терміни їх виконання. Особливістю імплементації цієї сфери є включення чітких посилань на нормативні акти ЄС (регламенти) в текст Угоди без відсилань до додатків.

На сьогодні Україна активно співпрацює з ОЕСР, СОТ, ЮНКТАД, ММК в сфері удосконалення механізмів захисту економічної конкуренції. Договірна форма співпраці України з конкурентними відомствами інших держав полягає в укладанні багатосторонніх та двосторонніх міжнародних міждержавних або міжвідомчих договорів про співробітництво в сфері конкуренції, які служать основою для обміну інформацією між конкурентними відомствами, обміном досвідом у сфері розслідувань порушень конкурентного законодавства тощо.

9. Встановлено, що вступ України до СОТ відкрив нові форми конкурентних відносин. У зв'язку з цим був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань захисту національного товаровиробника від субсидованого, демпінгового та зростаючого імпорту». Цим Законом було внесено зміни одразу до трьох законів України: Закону про захист від демпінгу, Закону про спецзаходи щодо імпорту, Закону про захист від субсидованого імпорту. Даний закон було розроблено через необхідність приведення законодавства України у сфері застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів у відповідність до положень Угоди про застосування статті VI ГАТТ/СОТ, Угоди про субсидії та компенсаційні заходи ГАТТ/СОТ та угоди про захисні заходи ГАТТ/СОТ. Зазначені угоди регулюють порядок ініціювання та проведення антидемпінгових, антисубсидійних та спеціальних розслідувань і застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів у межах СОТ.

10. Досліджено питання формування державної допомоги в міжнародному праві. Правила державної допомоги були поширені на всі відносини в рамках внутрішнього ринку. Також, проаналізовані сучасні реформи посилення механізмів контролю та моніторингу за державною допомогою в міжнародному праві. Основні положення щодо державної допомоги підприємствам викладено у ст. 107-109 ДФЄС.

Встановлено, що незважаючи на відсутність нормативного закріплення в праві ЄС чіткого переліку видів державної допомоги, можна умовно виділити такі її форми, як: прямі субсидії, податкові винятки або пільги, винятки із квазіфіскальних зборів, преференційні відсоткові ставки, більш привабливі кредитні гарантії, надання матеріальних об'єктів (землі, нерухомості) на більш вигідних умовах, привабливі умови державного замовлення, надання гарантій від збитків, преференційні умови оподаткування, зменшення ставок соціальних внесків тощо. Відповідно до темпорального критерію надання державної допомоги виділяються наявна та нова державна допомога. Відповідно до

критерію мети надання державної допомоги розрізняють оперативну та інвестиційну.

11. Провелене дослідження дозволило сформулювати рекомендації з вдосконалення чинного законодавства України в сфері регулювання конкуренції. Основним недоліком української правової системи є недостатній рівень належного правозастосування та удосконалення прозорого механізму та процедури прийняття рішень, в тому числі через механізм оприлюднення рішень національного антимонопольного органу. Необхідною умовою для забезпечення гармонізованої системи правового регулювання конкуренції постає співпраця та координація, включаючи обмін інформацією, між відповідними національними органами України, Євросоюзу та його державчленів.

Також, доцільними та ефективними заходами щодо захисту міжнародної конкуренції можуть бути такі як:

- створення комітету по боротьбі з недобросовісною конкуренцією;
- активна робота з формування правової культури серед світових виробників та споживачів;
- введення заборон на право займатись підприємницькою діяльністю особам, які порушують умови добросовісної конкуренції.

Одержані результати дослідження варто врахувати при підготовці змін та доповнень до законів України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції», підзаконних нормативно-правових актів АМКУ та розробленні нових актів АМКУ. Також пропонується вдосконалити ст. 42 Конституції України положенням щодо взаємозв'язку захисту конкуренції із захистом прав споживачів, що відображає європейську систему правового регулювання конкуренції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азоев Г. Л. Конкуренція: аналіз, стратегія и практика: монографія. / Г.Л. Азоев // М.: Центр економіки и маркетинга, - 1996. - 208 с.
2. Петровська С. В. Маркетингова конкурентна стратегія: сутність і підходи до класифікації. Проблеми транспорту. / С.В. Покровська //К., - 2010. Вип. 2. С. 89 – 92.
3. Прайснер А. Збалансована система показників в маркетингу і збут./ А.Прайснер // Видавничий дім Гребенникова, - М.- 2011.- 304 с.
4. Томпсон А. А., Стрикленд А.А. Стратегічний менеджмент. / А.А. Томпсон, А.А. Стрикленд // М.- : ИНФРА-М: Н.Ф.П.К.,- 2009.- 411 с.
5. Фатхутдінов Р. А. Конкурентоспроможність: економіка, стратегія, управління./ Р.А. Фатхутдінов // М.- Инфра-М., - 2002.- 892 с.
6. Юданов, А. Ю. Конкуренція: теорія і практика: учеб.практ. пособ./ А.Ю. Юданов // М.: - АКАЛИС, - 1996.- 272 с.
7. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права. / Г.Ф. Шершеневич // СПб, - 1998. - 540 с.
8. Філіпенко А. Використання механізму Європейської економічної зони у співробітництві з Україною. Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць. / А.Філіпенко // К. - Київ. нац. ун- т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, - 2008. Вип. - 77. Ч. II. С. - 61-71 с.
9. Удалов Т. Г. Конкурентне право : навчальний посібник / Т.Г. Удалов // К. - Школа, - 2004 - 496 с.
10. Скринька Д. В. Право Світової організації торгівлі. / Д.В. Скринька // К. - Видавничий дім «Промені», - 2010 - 338 с.
11. Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики № 449-IV (449-15) від 16.01.2003. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_502.
12. Fox E. M. Can we solve the antitrust problems of globalization by extraterritoriality and cooperation Sufficiency and legitimacy. The Antitrust Bulletin. 2003. 48 (2). P. 355–376.

13. Meessen K. M. Antitrust Jurisdiction under Customary International Law. 1984. – P. 809.
14. Fikentscher W. Competition Rules for Private Agents in the GATT/WTO System. 1994. P. 295–296.
15. Муравйов В.І. Право Європейського Союзу : підручник / В. І. Муравйов // К. - Юрінком Інтер, 2011. - 704 с.
16. Справа T-168/01 GlaxoSmithKline Services Unlimited v. Commission. European Court Review. 2006. II–2969.
17. Рішення Європейського суду з прав людини від 27 вересня 2011 року у справі A. Menarini Diagnostics S.R.L. v. Italy (Application No.43509/08), P. 57–67.
18. Справа C-272/09 P KME Germany AG and Others v. Commission. European Court Review. 2011. I–12789.
19. Шнирков О.І., Муравйов В.І. Зони вільної торгівлі на початку XXI століття : монографія; / О.І. Шнирков, В.І. Муравйов // К. - Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. - 399 с.
20. Швед В.В., Яблочников С.Л. Конкурентоспроможність підприємства та особливості їх визначення в сучасних умовах. /В.В. Швед, С.Л. Яблочников // Вісник Дніпропетровського університету. 2013. - Випуск 7/1. - С. 95.
21. Council Regulation (EC) No.139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation). Official Journal. 2004. L 24. P. 1 - 22.
22. Черніков Д., Хорольський Р. Європейська інтеграція у сфері конкуренції та державної допомоги. / Д. Черніков, Р. Хорольський // Київ - 2015. - 258 с.
23. Господарський кодекс України № 436-15 редакція від 06.11.2017. [Електронний ресурс]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page5>.
24. Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III від 11 січня 2001 р. Офіційний вісник України. 2001. № 7. С. 51.

25. Recommendation of OECD Council concerning International Co-operation on Competition Investigations and Proceedings as approved by Council. OECD. 2014. 11 p.
26. Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі розвитку конкуренції N 891(891-2001-п) від 26.07.2001. [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/891-2001-%D0%BF>.
27. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про співробітництво в галузі освіти та науки. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_001-17.
28. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Азербайджанської Республіки про співробітництво в області охорони промислової власності № 1254 (1254-2001-п) від 26.09.2001. [Електронний ресурс] http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/031_125.
29. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Вірменської Республіки в галузі конкурентної політики від 11.05.2004р. [Електронний ресурс]: http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/printable_article/84873;jsessionid=4A2F0A668795EE29AD3542BE87A6928B.
30. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України. [Електронний ресурс]: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/index>.
31. Правила розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Затверджено розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994 року №5 (в редакції розпорядження Антимонопольного комітету України від 29 червня 1998 року №169-р.) із змінами і доповненнями, внесеними розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12 лютого 2002 р. № 24-р. Монополізм та конкуренція в Україні. Нормативна база. К.- КНТ, 2003. - 284 с.
32. Положення про територіальне відділення Антимонопольного Комітету України. Затверджено розпорядженням Антимонопольного Комітету України від 23 лютого 2001 року №32-р. Із змінами і доповненнями,

- внесеними розпорядженням Антимонопольного Комітету України від 8 лютого 2002 року №23-р. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2001. №1. 416 с.
33. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» № 3659-ХІІ від 26.11.1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
 34. Про врегулювання деяких питань забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України: Указ Президента України від 27 червня 1999 року №741/99. Офіційний вісник України. 1999. №27. Ст.1305
 35. Корчак Н.М. Правові питання антимонопольного регулювання підприємницької діяльності в Україні. / Н.М. Корчак // К., - 1996. - 206 с.
 36. Біла Л.Р. Адміністративна відповідальність за порушення антимонопольного законодавства. / Л.Р. Біла // К., - 1996. - 175 с.
 37. Когут О. В. До питання про місце територіальних відділень Антимонопольного комітету України в системі державних органів. / О.В.Когут // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2002. Спецвипуск №1. - С 180–181.
 38. Журик Ю. В. Антимонопольно-конкурентне право України. / Ю.В.Журик // Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, - 2011. - 272 с.
 39. Jones A «EC competition Law: text, cases and materials. Oxford, 2004. 319 p.
 40. Форманюк В.В. Роль Європейського Союзу в розвитку двостороннього та багатостороннього міждержавного співробітництва в галузі захисту конкуренції. / В.В. Форманюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2014. Вип. 28(1). - С. 166-171.
 41. Аракелян М.Р., М.Д. Василенко Право Європейського Союзу : підручник. / М.Р. Аркелян, М.Д. Василенко // М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. Ун-т «Одес. юрид. акад.». О.:- Фенікс, - 2012. - 390 с.
 42. Лісабонська угода про захист зазначень місця походження виробів та їх міжнародної реєстрації. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b11.

43. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм і організацій мовлення № 2730-III (2730-14) від 20.09.2001. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763.
44. Договір про патентну кооперацію. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_001.
45. Угода про недопущення фальшивих або таких, які можуть ввести в оману товарних знаків. [Електронний ресурс]: http://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/text.jsp?file_id=286776.
46. Угода про міжнародну реєстрацію знаків. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134.
47. Писенко К.А., Цинделиани И.А., Бадмаев Б.Г., Казарян К.В. Антимонопольне (конкурентне) право. / К.А. Писенко, И.А. Цинделиани, Б.Г. Бадмаев, К.В. Казарян // Москва.- РГУП, - 2015.- 373 с.
48. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ. [Електронний ресурс]: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/trade-agreements>
49. Закон України «Про ратифікацію Договору про зону вільної торгівлі» №5193-VI від 30 липня 2012 р. Офіційний вісник України. 23.08.2012. № 62. – С. 72.
50. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Таджикистан про вільну торгівлю № 110-IV (110-15) від 11.07.2002. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762_008.
51. Угода між Урядом України й Урядом Республіки Узбекистан про вільну торгівлю № 425 (425/95-ВР) від 04.11.95. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/860_003.
52. Угода між Урядом України та Урядом Азербайджанської Республіки про вільну торгівлю № 335/96-ВР (335/96-ВР) від 12.07.96. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/031_518.

53. Угода між Урядом України та Урядом Туркменистану про вільну торгівлю № 426/95-ВР (426/95-ВР) від 04.11.95. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795_523.
54. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю № 168/96-ВР від 05.05.96. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_600
55. Закон України «Про ратифікацію Угоди про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії» № 5445-VI від 16 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/anot/5445-17/sp:side:max25>.
56. Угода про вільну торгівлю між Україною та Республікою Македонія №2599-III (2599-14) від 05.07.2001. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807_200.
57. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Беларусь про вільну торгівлю №112_103 від 18.10.2005. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_007.
58. Угода між урядом України та Урядом Республіки Вірменія про вільну торгівлю № 167/96-ВР (167/96-ВР) від 05.05.96. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/860_003.
59. Угода між Урядом України та Урядом Киргизької Республіки про вільну торгівлю № 705/97-ВР від 09.12.97. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_600.
60. Статут Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ N 136-VI (136-17) від 06.03.2008. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/886_002.
61. Угода про створення зони вільної торгівлі між державами-учасницями ГУУАМ № 321-IV (321-15) від 28.11.2002. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_142.
62. Осика С.Г. Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. / С.Г.Осика // К:- Вимір, - 1998. - 220 с.

63. Пендак А. Порівняльний огляд законодавства ЄС та законодавства України в сфері конкуренції. [Електронний ресурс]: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=14&d=485>.
64. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України з питань захисту національного товаровиробника від субсидованого, демпінгового та зростаючого імпорту» від 10.04.2008 р. №252-VI. [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-17>.
65. Сиденко В.І., Барановський О.Г. Україна і світова організація торгівлі: як збільшити плюси та зменшити мінуси. / В.І. Сиденко, О.Г. Барановський // Дзеркало тижня.- 2009.- № 26(401).
66. Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту». [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.
67. Хоцевич О.В. Захист національного товаровиробника у зв'язку зі вступом до СОТ./ О.В. Хоцевич // [Електронний ресурс]: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68683.doc.htm.
68. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» №2411-VI від 1 липня 2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2010. №40. – Ст. 527.
69. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» № 3659- XII від 26.11.1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
70. Смирнова К.В. Правовое регулирование конкуренции в Европейском Союзе: основные принципы и доктрины. / К.В. Смирнова // Пенза : Изд-во ПГУ, - 2013. - 250с..
71. Закон України «Про ратифікацію Договору про проведення узгодженої антимонопольної політики» № 449-IV від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 14. Ст. 100.
72. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства» № 2787-VI від 15 грудня 2010 р. Офіційний вісник України. 2011. №1. Ст. 13.

73. Закон України «Про ратифікацію Угоди про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ № 4091-VI від 07 грудня 2011 р. Офіційний вісник України. 2012. № 1. С. 9.
74. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 1678-VII від 16.09.2014. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
75. Перелигін Є. Правове регулювання економічної інтеграції в контексті укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. / Є. Перелигін //Європейське право. - 2012. №2–4. - С. 14–23.
76. Муравйов В.І. Зібрання актів європейського права. / В.І.Муравйова // К.: - Ред.журн. «Право України», 2013. Вип. 2 : Європейський Союз; за заг. ред.- 1064 с.
77. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8074-10 від 07.12.84. [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
78. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР від 07 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №39. Ст.181.
79. Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності». [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12>.
80. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» №2411-VI від 1 липня 2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2010. №40. Ст. 527.
81. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку конкуренції» на 2014- 2024 роки» №690-р від 19 вересня 2012 р. Офіційний вісник України. 2012. № 71. С.196.
82. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
83. Смирнова К. В. Аналіз еволюції відносин України з Європейським Союзом: правовий аспект. Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник

наукових праць. / К.В. Смирнова // К.: - Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2011. Вип.- 100.- Ч. I. С. 132–136.

84. Бакалінська О.О. Особливості впровадження «програми пом'якшення відповідальності» у національному та зарубіжному законодавстві: порівняльний аналіз. Конкуренція. / О.О. Бакалінська // Вісник Антимонопольного комітету України. - 2008. №3(30). С. 18–24.
85. Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про встановлення порядку звільнення від відповідальності» № 399-р від 25 червня 2012 р. Офіційний вісник України. - 2012. - № 73. - С. 206.
86. Commission Regulation (EC) No.772/2004 of 27 April 2004 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of technology transfer agreements. Official Journal. 2004. L 123. P. 11–17.
87. Commission Regulation (EU) No 316/2014 of 21 March 2014 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to categories of technology transfer agreements. Official Journal. 2014. L 93. P. 17–23.
88. Council Regulation (EC) No.139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation). Official Journal. 2004. L 24. P. 1–22.
89. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» №1555-VII від 01 липня 2014 р. Офіційний вісник України. 2014. № 62. – С.14.
90. Council Regulation (EC) No.1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty. Official Journal. 2003. L 1. P. 1–25.
91. Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23(2)(a) of Regulation № 1/2003. Official Journal. 2006. C 210. P. 2–5.